

Rakouští ekonomové o J. M. Keynesovi

*kritika Keynesovské ekonomie, filosofie
a Keynesova osobnost*

(Ludwig von Mises, Murray N. Rothbard, Ralph Raico,
Edward W. Fuller a Hynek Řihák)

Institut Eugena von Böhm-Bawerka 2020

Brno

Překlady: Hynek Řihák

„Keynes svým geniálním citem vystihl, po čem byla společenská poptávka. Podařilo se mu dostatečně přesvědčivě desintepretovat kapitalismus (a karikaturou významného klasického ekonoma Jeana-Baptista Saye i celou dosavadní ekonomickou vědu) a podařilo se mu vnutit ekonomům, politikům i médiím, že jedinou budoucností kapitalismu je rasantní vstup státu do ekonomiky formou rozsáhlých „státních výdajů“, které budou doplňovat inherentně nedostatečnou „efektivní poptávku“ nestátního sektoru ekonomiky, tedy nás všech — v roli spotřebitelů či investorů. Keynes byl vždy elitářem, a proto si navíc myslel, že stát (reprezentovaný lidmi osvěcenými, jako je on sám) bude peníze daňových poplatníků vydávat lépe než oni sami. Otázku selhání trhu dramaticky „přehrával“, otázku selhání státu si vůbec nekladl. Byl prototypem postavy zvané „philosopherring“, což je fenomén i u nás v polistopadové éře poměrně často se vyskytující. Je to někdo, kdo se cítí být povolán nás ostatní řídit.“

(Václav Klaus. Velcí ekonomové jsou mou inspirací. Praha: Institut Václava Klause, 2015)

Úvod

I když v době po příchodu tzv. keynesiánské revoluce ve 2. polovině 30. let 20. věku se valná většina ekonomů stala nadšenými keynesiánci, neplatilo to rozhodně o každém ekonomovi. Postupem doby prošlo keynesiánství úpadkem. Jednak se vnitřně samo rozdrobilo na několik různých škol (neokeynesiánci, postkeynesiánci, noví keynesiánci apod.) a za druhé významný vzestup prožily ne-keynesiánské ekonomické školy (monetaristé, nová klasická ekonomie a rakouská škola). I když dodnes je řada ekonomů keynesiánci, řada ekonomů jimi není a považuje učení Johna M. Keynese za nepůvodní, zmatené, rozporné a v zásadě mylné. Ba co více samotná osoba J. M. Keynese je velmi kontroverzní. Tato kniha obsahuje kritiku díla J. M. Keynese z pera významných i méně významných ekonomů rakouské školy a zabývá se i temnými stránkami jeho osobnosti. Keynes sám poměrně dost stranil významným totalitním režimům 20. století. V roce 2020 jsme svědky nového českého vydání Keynesovy stěžejní knihy „Obecné teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“, proto se jistě bude hodit i tato předkládaná kniha.

I. Kameny proměněné v chléb: Keynesiánský zázrak

[Ludwig von Mises. Březen 1948]

I.

Stereotypem všech socialistických autorů je ta představa, že je zde potenciální hojnost, a že nahrazení socialismu kapitalismem by učinilo možným to, aby každý dostal „podle jeho potřeb.“ Jiní autoři chtějí dosáhnout tohoto ráje reformou monetárního a úvěrového systému. Jak to oni vidí, vše, co chybí je nedostatek více peněz a úvěru. Tito pokládají úrokovou míru za jev nedostatku „platebních prostředků“ uměle vytvořený člověkem. Ve stovkách, i tisícovkách knih vášnivě viní „ortodoxní“ ekonomy za jejich odpor k připsání toho, že inflacionistické a expanzionistické doktríny jsou dobré. Všechna zla, znovu a znovu opakují, jsou zaviněna chybným učením „pochmurné vědy“ ekonomie a „úvěrovým monopolem“ bankéřů a lichvářů. Peníze zbavené pout „restrikcí“ vytvoří svobodné peníze (Freigeld, v terminologii Silvia Gesella) a zajistí levný nebo bezplatný úvěr, to je hlavní bod jejich politické platformy.

Takové ideje apelují na neinformované masy. A jsou velmi populární u vlád oddaných politice zvyšování množství jak peněz v oběhu, tak deposit na požádání. Nicméně, inflacionistické vlády a strany nebyly připraveny připsat otevřeně svůj souhlas se zásadami inflacionistů. Zatímco se většina zemí angažovala v inflaci a v politice levných peněz, literární šampioni

inlace byli pořád ještě zavrhováni jako „monetární pošudi.“ Jejich doktríny se neučily na universitách. John Maynard Keynes (1883–1946), pozdní ekonomický poradce britské vlády, je novým prorokem inflacionismu. „Keynesiánská revoluce“ se skládala z faktu otevřeného se přihlášení k doktrínám Silvia Gesella. Jako nejpřednější z britských geselliánů, lord Keynes přejal také podivný mesiášský žargon inflacionistické literatury a představil ho v oficiálních dokumentech. Úvěrová expanze, říká „Paper of the British Experts“ z 8. dubna 1943, vykonává „zázrak... přeměny kamenů na chléb.“ Autor tohoto dokumentu byl samozřejmě Keynes. Velká Británie opravdu urazila dlouhou cestu k tomuto tvrzení od názorů Humeho a Milla stran zázraků.

II.

Keynes vstoupil na politickou scénu v roce 1920 se svojí knihou „Ekonomické následky míru“. Zkoušel prokázat, že suma požadovaných reparací byla daleko mimo míru toho, co si Německo mohlo dovolit zaplatit a „převést“. Úspěch knihy byl ohromující. Propagandistická mašinerie německých nacionalistů, dobře zavedená ve všech zemích, pilně vykreslovala Keynesa jako světově nejvýznamnějšího ekonoma a nejchytřejšího státníka ve velké Británii.

Ale bylo by chybou dávat Keynesovi za vinu sebevražednou politiku Velké Británie prováděnou v meziválečné době. Jiné síly, zvláště přijetí marxistické doktríny imperialismu a „kapitalistického válečného štvání“ mělo neporovnatelně větší význam na vzestupu appeasementu. S výjimkou malého počtu dále vidí-

cích mužů, všichni Britové podporovali politiku, která nakonec učinila možným to, aby nacionální socialisté začali druhou světovou válku.

Velmi nadaný francouzský ekonom Etienne Mantoux (1913–1945) analyzoval Keynesovu známou knihu bod po bodu. Výsledkem této velmi pečlivé a konzistentní studie je devastace Keynesese jako ekonoma a statistika, stejně jako Keynesese jako státníka. Keynesovi přátelé jsou v rozpacích, aby našli nějakou podstatnou odpověď. Jediný argument, ke kterému se jeho přítel a biograf profesor E. A. G. Robinson zmohl, je to, že silné obvinění Keynesovy pozice pochází „jak mohlo být očekáváno od Francouze“ (Economic Journal, svazek LVII, str. 23). Jako by katastrofální efekt appeasementu a defétismu nijak Velkou Británii nezasáhl!

Etienne Mantoux, syn proslulého historika Paula Mantoux, byl nejvýznamnějším mladším francouzským ekonomem. Učinil již hodnotné příspěvky k ekonomické teorii — mezi nimi kritiku Keynesovy „Obecné teorie zaměstnanosti, peněz a úroku“ publikovanou v roce 1937 v časopise „Revue d'Economie Politique“ — předtím než začal svou knihu „The Carthaginian Peace or the Economic Consequence of Mr. Keynes“ (Oxford University Press, 1946). Nedožil se toho, aby viděl svoji knihu vyjít. Jako důstojník francouzských sil padl v aktivní službě během posledních dní války. Jeho předčasná smrt byla těžkou ranou Francii, která dnes těžce potřebuje dobré a odvážné ekonomy.

III.

Bylo by chybou také vinit Keynesa za omyly a selhání současné britské ekonomické a finanční politiky. Než začal psát, Británie dlouho předtím opustila principy laissez-faire. To byl úspěch takových mužů jako Thomas Carlyle a John Ruskin a zvláště Fabiánů. Ti narození v 80. letech 19. století a později, byli jen epigony univerzitních a salónních socialistů pozdní viktoriánské éry. Nebyli žádnými kritiky vládnoucího systému jako jejich předchůdci, ale apologeti vlády a politiky zájmových skupin, jejichž neadekvátnost, zbytečnost a zhoubnost se stávala více a více zřejmější.

Profesor Seymour E. Harris (1897–1974) právě publikoval tlustý svazek sebraných esejí různých akademiků a byrokratických autorů zabývajících se Keynesovými doktrínami, jak je rozvinul ve své „Obecné teorii nezaměstnanosti, úroku a peněz“ publikované v roce 1936. Název svazku je „The New Economics, Keynes' Influence on Theory and Public Policy“ (Alfred A. Knopf, New York, 1947).

Zda má Keynesiánsství opravdu nárok na přívlastek „nové ekonomie“ nebo zda nemá, spíše jen omílá často zavrhané merkantilistické omyly a sylogismy nespočetných autorů, kteří chtěli učinit všechny lidi prosperujícími pomocí neplnohodnotných peněz (fiat peněz), není důležité. Co je otázkou, není to, zda je doktrína nová, ale zda je dobrá. Pozoruhodná věc stran tohoto symposia je to, že se ani nepokoušelo vyvrátit opodstatnění námitek zdvižených vůči Keynesovi seriózními ekonomy. Zdá se, že editor nebyl schopen pochopit, že jakýkoliv čestný a nezkorumpovaný člověk by mohl nesouhlasit s Keynesem. Jak to viděl, opozice proti Keynesovi pochází od „úzkých zájmů učenců star-

ší teorie“ a „převládajícího vlivu tisku, rádia, financí a placeného výzkumu.“ V jeho očích jsou ne-keynesiánci právě jen partičkou uplacených pochlebníků, nehodných pozornosti. Profesor Harris tak přejímá metody marxistů a nacionálních socialistů, kteří dávali přednost špinění svých kritiků a ptali se na jejich motivy namísto vyvrácení jejich tezí.

Několik z příspěvků je psáno v uctivém jazyku a je rezervovaných, i kritických v jejich hodnoceních Keynesových výkonů. Jiné jsou jednoduše výbuchy chvalozpěvů. Tak profesor Paul E. Samuelson (1915–2009) nám povídá: Být narozen před rokem 1936 bylo výhodou — ano. Ale pokud se člověk nenarodil příliš dlouho před tímto rokem!“ A pokračuje citací z Wordswortha: „Blažeností bylo být živ v době úsvitu, ale být mlád bylo opravdu nebeským!“

Sestoupíme-li z velebných výšek parnasu do prozaických údolí kvantitativní vědy, profesor Samuelson nám poskytne přesnou informaci o přístupnosti ekonomů ke Keynesově evangeliu v roce 1936. Ti pod 35 let věku po nějakém čase plně pochopili jeho význam; ti nad 50 let věku se ukázali být imunními, zatímco ekonomové mezi těmito byli rozděleni. Poté, co nás obsloužil ohřátou verzí Mussoliniho Giovinezzy, nabízí více obnošených fašistických sloganů, například „vlnu budoucnosti.“ Nicméně v tomto bodě jiný příspěvatel pan Paul M. Sweezy nesouhlasí. V jeho očích Keynes nakažený „nedostatky buržoazního vidění“, jak byl, není zachránce lidstva, ale jen předchůdce, jehož historickou misí bylo připravit britskou mysl k přijetí čistého marxismu a učinit Velkou Británii ideologicky připravenou na plný socialismus.

IV.

Při uchýlení se k metodám narážek a pokusům a při snaze učinit své odpůrce podezřelými tím, že o nich pojednávají ve dvojznačných pojmech, dovolujících různé interpretace, následovníci lorda Keynese napodobují svůj idol jeho vlastními metodami. To, co mnozí lidé obdivně nazývali Keynesův „brilantní styl“ a „mistrovství jazyka“ bylo, ve skutečnosti, levnými rétorickými triky.

Ricardo, říká Keynes, dobyl Anglii zcela, jako svatá inkvizice dobyla Španělsko. To je špatné, jak jakékoliv přirovnání může být. Inkvizice, které pomáhali ozbrojení drábové a popravčí, ubila španělský lid do podřízenosti. Ricardovy teorie byly přijaty britskými intelektuály jako správné bez jakéhokoliv vykonaného tlaku anebo donucení v jejich prospěch. Ale srovnáním dvou zcela rozdílných věcí, Keynesovy křivé narážky ostouze-ly úspěch Ricardova učení, a ti, kteří toto učení neschvalovali, byli hrdinnými, ušlechtilými a odvážnými, jako byli ti, kteří bojovali s horory inkvizice.

Nejznámějším Keynesovým postřehem je tento: „Dvě pyramidy, dvě masy mrtvého kamení jsou dvakrát tak dobré jako jedna; ale ne tak dvě železnice z Londýna do Yorku.“ Je zřejmé, že tento bonmot, úctyhodné postavy ze hry Oscara Wildeho nebo Bernarda Shawa, jakýmkoliv způsobem neprokazuje tezi, že kopání děr v zemi a jejich placení z úspor „zvýší reálnou národní zásobu užitečného zboží a služeb.“ Ale přivede to odpůrce do nevýhodné pozice buď tím, že ponechá zjevný argument nezodpovězený anebo tím, že musí použít nástrojů logického a diskursivního myšlení proti sršatému důvtipu.

Jiným případem Keynesovy techniky poskytuje zlomyslný popis Pařížské mírové konference. Keynes nesouhlasil sidejemi francouzského premiéra Georgese Clemenceau. Tak se snažil vysmívat svému odpůrci tím, že mluvil široce o jeho šatech a vzhledu, který jak se zdá, se nepotkával se standardy danými londýnskými dodavateli konfekce. Je těžké objevit nějakou spojitost s problémem německých reparací s tím faktem, že boty Clemenceau „byly z tlusté černé kůže, velmi dobré, ale venkovského stylu a někdy vepředu zpevňované kuriosně sponou namísto tkaniček.“ Poté co 15 milionů lidí zahynulo ve válce, přední státníci světa se sešli, aby dali lidem nový mezinárodní řád... a britský finanční expert se bavil vesnickým stylem o obuvi francouzského premiéra.

O 14 let později zde byla další mezinárodní konference. V tento čas Keynes nebyl vedlejším poradcem jako v roce 1919, ale jednou z hlavních figur. Co se týče této Londýnské světové ekonomické konference v roce 1933, profesor Robinson pozoroval: „Mnoho ekonomů světa bude vzpomínat na ... na událost v Covent Garden v roce 1933 na poctu delegátů Světové ekonomické konference, která je velmi mnoho dlužna svojí koncepcí a organizací Maynardu Keynesovi.“

Ti ekonomové, kteří nebyli v roce 1933 ve službě jedné z žalostně nejapných vlád, a tak nebyli delegáty a nenavštívili rozkošné baletní představení, budou vzpomínat na londýnskou konferenci z jiných důvodů. Ta značila nejsenzačnější selhání v historii mezinárodních událostí těch neo-merkantelistických politik, které upekl Keynes. Ve srovnání s fiaskem roku 1939 se jeví Pařížská konference z roku 1919 jako vysoce úspěšná událost. Ale Keynes nepublikoval žádné sarkastické

komentáře stran plášťů, bot a rukavic delegátů z roku 1933.

V.

Ačkoliv se Keynes díval na „divného, nadmíru přehlíženého proroka Silvio Gesella“ jako předchůdce, jeho vlastní učení se pozoruhodně lišilo od toho Gesellova. Co si Keynes půjčil od Gesella podobně jako od davu proinflačních propagandistů, nebyl obsah jejich doktríny, ale jejich praktické závěry a taktiky, které používali, aby podryli prestiž svých odpůrců. Tyto úskoky jsou:

(A) Všichni odpůrci, to jest všichni ti, co nepovažují úvěrovou expanzi za všelék, jsou spolu hozeni do jednoho pytle a označeni jako ortodoxní. Tím se naznačuje, že mezi nimi nejsou žádné rozdíly.

(B) Předpokládá se, že evoluce ekonomie kulminovala v Alfredu Marshallovi a skončila s ním. Nálezy moderní subjektivní ekonomie jsou přehlíženy.

(C) Všichni ti ekonomové od Davida Humea k našim časům, kteří objasnili výsledky změn v množství peněz a peněžních substitutů, jsou jednoduše ignorováni. Keynes se nikdy nepokoušel o beznadějný úkol vyvrátit toto učení pomocí rozumu.

Ve všech těchto ohledech přispěvatelé k symposiu přijali techniku svého mistra. Jejich kritika cílí na tělo doktríny vytvořené jejich vlastní ilusí, která nemá žádnou podobnost s teoriemi vyloženými seriózními ekonomy. Pominuli v tichosti všechny ekonomy, kteří se vyjadřovali k nevyhnutelnosti úvěrové expanze. Zdá se, jakoby nic nikdy neslyšeli o monetární teorii hospodářského cyklu.

Pro správné zhodnocení úspěchu, který Keynesova „Obecná teorie“ našla v akademických kruzích, musí jeden zvažovat podmínky převažující v univerzitní ekonomii během doby mezi světovými válkami. Mezi muži, kteří ovládali stolice ekonomie v posledních několika dekádách, bylo jen několik opravdových ekonomů, tj. mužů zcela zběhlých v teoriích rozvinutých moderní subjektivní ekonomii. Myšlenky starých klasických ekonomů, podobně jako těch moderních ekonomů, byly karikovány v učebnicích a v třídách; byly nazývány jako staromódní, ortodoxní, reakcionářské, buržoasní nebo wallstreetovská ekonomie. Učitelé se pyšnili tím, že po všechny časy vyvrátili abstraktní doktríny manchesterismu a laissez-faire.

Antagonismus mezi dvěma školami myšlení měly svůj praktický záměr v přístupu k problému odborů. Tito ekonomové haněli jako ortodoxní myšlení to, že trvalý vzestup v mzdových sazbách pro všechny lidi horlivé vydělávat mzdy, je možný jen do toho rozsahu, kdy přiděl investovaného kapitálu na hlavu a produktivita práce rostou. Jestliže — jedno, zda vládním dekretem nebo tlakem odborů — jsou ustaveny minimální mzdy na vyšší úroveň, než v kterém by je mohl ustavit neregulovaný trh, bude výsledkem nezaměstnanost jako trvalý masový fenomén.

Téměř všichni profesori módních univerzit ostře napadli tuto teorii. Jako samozvaní „neortodoxní“ doktrináři interpretují ekonomickou historii posledních 200 let, bezprecedentní vzestup reálných mezd a standardu bydlení, jako důsledek činnosti odborů a vládní regulace práce. Odbory byly dle jejich názoru vysoce přínosné pro pravé zájmy všech výdělečně činných a celých národů. Jen nečestní apologeté zřejmě neféro-

vých zájmů necitelných vykořisťovatelů by mohli najít selhání v násilných aktech odborů, tvrdí tito.

Předním zájem lidové vlády, říkají, by měla být podpora odborů, jak je to jen možné a dát jim veškerou pomoc, kterou potřebují v boji s intrikami zaměstnavatelů a stanovovat mzdové sazby výše a výše.

Ale jakmile vlády a poslanci zajistili odborům všechnu sílu potřebnou k vynucení minimálních mzdových sazeb, objevily se následky, které předpověděli „ortodoxní“ ekonomové; nezaměstnanost významné části potencionální pracovní síly byla prodlužována rok po roce. „Neortodoxní“ doktrináři byli zmateni. Jediný argument, který vznesli proti „ortodoxní“ teorii, bylo odvolání se na jejich vlastní mylnou interpretaci zkušenosti.

Ale nyní se události vyvinuly přesně jak „abstraktní škola“ předpověděla. Byl zde zmatek mezi „neortodoxními“. Bylo to v tento okamžik, kdy Keynes vydal svoji „Obecnou teorii“. Jaká útěcha pro rozpačité „progresivce“! Měli zde konečně něco, co oponovalo „ortodoxnímu“ pohledu. Příčinou nezaměstnanosti nebyla nevhodná politika práce, ale nedostatky peněžního a úvěrového systému. Nebylo třeba si dále dělat starosti s nedostatečnými úsporami a akumulací kapitálu a o deficity ve veřejné domácnosti. Naopak. Jediná metoda, jak si poradit s nezaměstnaností bylo zvýšit „efektivní poptávku“ skrze veřejné utrácení financované úvěrovou expanzí a inflací.

Politiky, které „Obecná teorie“ doporučuje, byly přesně těmi, které „monetární klika“ rozvinula dlouho předtím, a ke kterým se většina vlád přihlásila v depresi roku 1929 a v následujících letech. Někteří lidé věří, že Keynesovy ranější práce hrály důležitou

roli v procesu, který přivedl nejmocnější vlády světa k doktrínám bezstarostného utrácení, úvěrové expanze a inflace. Můžeme nechat tuto malou záležitost nerozhodnutou. V každém případě nemůže být popřeno, že vlády a národy nečekaly na „Obecnou teorii“, aby se angažovaly v těchto „Keynesiánských“ — nebo přesněji Gesellianských politikách.

VI.

Keynesova „Obecná teorie“ z roku 1936 nezahájila nový věk ekonomických politik; spíše značila konec jedné éry. Politiky, které Keynes doporučoval, byly již tehdy velmi blízko době, kdy jejich nevyhnutelné následky byly zřejmé a jejich pokračování nemožné. I nejvíce fanatičtí keynesiánci by si nedovolili říci, že nouze Anglie dnešních dní je důsledkem přílišných úspor a nedostatečného utrácení. Podstatou mnohokrát vyzdvihovaných „progresivních“ ekonomických politik posledních dekád bylo vyvlastňování stoupající části vyšších příjmů a použití takto získaných fondů pro financování veřejného plýtvání a dotování členů nejmocnějších mediálních skupin.

V očích „neortodoxních“ každý druh politiky, který prokázal svoji neadekvátnost, může být obhajován jako záminka k přivození větší rovnosti. Nyní tento proces dosáhl svého konce. Se současnými mírami daní a metodami použitými k cenové kontrole, kontrole zisku a úrokové míry, systém likviduje sám sebe. I konfiskace každé pence vydělané nad 1 000 liber ročně neposkytne jakýkoliv znatelný nárůst společenského důchodu Velké Británie. Nejbigotnější Fabiáni nemůžou selhat ve zjištění, že nadále fondy pro veřej-

né výdaje musí být vzaty od stejných lidí, u kterých se předpokládá, že z nich budou mít zisk. Velká Británie dosáhla limitu jak monetární expanze, tak utrácení.

Podmínky v této zemi [myšleno USA, pozn. překladatele] nejsou v zásadě rozdílné. Keynesiánský recept na vzestup mzdových sazeb již více nefunguje. Úvěrová expanze bezprecedentního rozsahu zařízená během New Dealu po krátký čas zadržela následky nevhodných politik práce. Během tohoto intervalu presidentská administrativa a odborářští bossové se mohli vychloubat „sociálními zisky“, které zajistili pro „obyčejného člověka.“ Ale nyní se staly nevyhnutelné následky vzestupu množství peněz a deposit viditelnými; ceny rostou výše a výše. Co se dnes děje ve Spojených státech, to je konečné selhání Keynesiánství.

Není pochyb, že americká veřejnost se pohybuje směrem od Keynesiánských názorů a hesel. Jejich prestiž upadá. Jen několik let předtím politici naivně diskutovali o rozsahu národního příjmu v dolarech bez toho, aby vzali úvahu změny, které vládou vytvořená inflace přivodila v kupní síle dolaru. Demagogové specifikovali úroveň, ke které chtěli přivést národní (dolarový) příjem. Dnes není tato forma uvažování již více populární. Přinejmenším „obyčejný člověk“ se naučil, že nárůst množství dolarů neučiní Ameriku bohatší. Profesor Harris pořád oceňuje administrativu presidenta Fr. D. Roosevelta za to, že zvedla dolarové příjmy. Ale takové konsistentní Keynesiánství lze dnes nalézt jen ve školní učebně.

Jsou zde pořád učitelé, kteří říkají svým studentům, že „ekonomika se může sama pozvednout svoji vlastní pomocí“, a že „se můžeme proutrácet k prosperitě“ (Srovnej s Lorie Tarshis, The Elements of Economics,

New York 1947, str. 565). Ale Keynesiánský zázrak selhává v tom, aby se objevil; kamení se nechce proměnit v chléb.

Chvalozpěvy učených autorů, kteří se podílejí na produkci současného svazku (prof. Harrise) jen potvrzují editorovo úvodní tvrzení, že „Keynes by se mohl probudit ve svých následovnicích s téměř náboženskou horlivostí pro jeho ekonomii, která by mohla být efektivně spojena s rozšiřováním nové ekonomie.“ A profesor Harris pokračuje ve své řeči, „Keynes byl opravdu zjevením.“ Není žádný užitek v argumentaci s lidmi, kteří jsou vedeni „téměř náboženskou horlivostí“ a věří, že jejich mistr „se zjevil.“

Je jedním z úkolů ekonomie pečlivě analyzovat každý inflační plán, ten Keynesův a Gesellův neméně než plány jejich nespočetných předchůdců od Johna Law po Majora Douglase. Ale nikdo nemůže očekávat, že jakýkoliv logický argument nebo nějaká zkušenost by mohly kdy otrást téměř náboženskou horlivostí těch, kdo věří ve spasení skrze utrácení a úvěrovou expanzi.

II. Lord Keynes a Sayův zákon

[Autor Ludwig von Mises. Říjen 1950]

I.

Hlavní příspěvek lorda Keynese (1883–1946) neleží v rozvinutí nových myšlenek, ale „v úniku před starými myšlenkami,“ jak sám uváděl na konci své předmluvy ve své knize „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz.“ Keynesiánci nám praví, že jeho nesmrtelné pokroky spočívají v kompletním vyvrácení toho, co bylo známo jako Sayův zákon trhů (Jean-Baptiste Say (1767–1832)). Odmítnutí tohoto zákona, tvrdí, je jádrem všeho Keynesova učení; všechny další záležitosti jeho doktríny plynou s logickou nutností z tohoto fundamentálního náhledu a musí padnout, pokud může být demonstrována marnost útoku na Sayův zákon (P. M. Sweezy v *The New Economics*, ed. S. E. Harris, New York, 1947, str. 105).

Nyní je důležité zjistit, že to, co je nazýváno Sayovým zákonem, bylo nejprve navrženo jako vyvrácení doktrín populárních v letech před rozvojem ekonomie jako odvětví lidských znalostí. Zákon nebyl integrální součástí nové ekonomické vědy tak, jak ji učili klasičtí ekonomové. Byl spíše předběžným — ozřejmil a odstranil překroucené a neudržitelné myšlenky, které zatemňovaly lidskou mysl a byly vážnou překážkou v rozumové analýze podmínek.

Kdykoliv byznys upadal, průměrný obchodník měl po ruce dvě vysvětlení: zlo bylo zaviněno nedostatkem peněz a obecnou nadvýrobou. Adam Smith ve známé

pasáži „V bohatství národů“ vyvrátil první z těchto mýtů. Say se zaměřil sám především na důkladné odmítnutí druhého mýtu. Jakmile je určitá věc ještě pořád ekonomickým statkem a ne „volným statkem“, její nabídka není samozřejmě absolutně hojná. Jsou zde ještě neuspokojené potřeby, které by větší nabídka statku mohla uspokojit. Jsou zde ještě lidé, kteří by byli rádi, kdyby dostali více tohoto statku, než opravdu dostávají. S ohledem na ekonomické statky zde nemůže být nikdy nadvýroba. (A ekonomie se zabývá jen ekonomickými statky, a nikoliv volnými statky jako je vzduch, které nejsou předmětem účelového lidského jednání, nejsou proto vyráběny a s ohledem k nimž je používání termínů jako nedostatečná produkce a nadprodukce jsou jednoduše nesmyslné.)

Stran ekonomických statků zde může být jen relativní nadprodukce. Zatímco spotřebitelé poptávají určité množství košil a bot, podnikání vyprodukuje, řekněme, větší množství bot a menší množství košil. To není všeobecná nadprodukce všech komodit. Nadprodukce bot odpovídá nedostatečné produkci košil. Následně výsledkem nemůže být všeobecná deprese všech odvětví byznysu. Výstupem je změna ve směrném poměru mezi botami a košilemi. Jestliže pro příklad dříve jeden pár bot mohl být koupen za čtyři košile, nyní se nakupuje jen za tři košile. Zatímco obchod jde špatně pro výrobce bot, jde dobře pro výrobce košil.

Pokusy vysvětlit všeobecnou depresi obchodu odkazem na údajnou nadprodukcí jsou tak mylné. Komodity, říká Say, jsou nakonec placeny nikoliv penězi, ale jinými komoditami. Peníze jsou jen běžně používaným prostředkem směny; hrají jen zprostředkující roli. Co

chce prodávající nakonec získat směnou za prodané komodity, jsou jiné komodity. Každá vyráběná komodita je tak cenou, tak jak je, za jiné vyráběné komodity. Situace výrobce jakékoliv komodity se vylepšuje jakýmkoliv nárůstem produkce jiných komodit.

Co může poškodit zájmy výrobce určité komodity je jeho selhání ve správném předpovídání trhu. Přecenil veřejnou poptávku po své komoditě a podcenil poptávku po jiných komoditách. Spotřebitelé nemají žádný zájem o takového fušujícího podnikatele; nakupují jeho produkt jen za ceny, které mu způsobují ztráty a přinutí ho, pokud v čase neopraví své chyby, k odchodu z podnikání. Na druhou stranu, podnikatelé, kteří lépe uspěli v předvídání poptávky veřejnosti, vydělají zisk a jsou v pozici rozšíření svých podnikatelských aktivit. To, říká Say, je pravda (skrytá) za zmatečným tvrzením podnikatelů, že hlavní těžkostí není výroba, ale prodej. Bylo by mnohem vhodnější prohlásit, že první a hlavní problém byznysu je vyrábět nejlepším a levnějším způsobem ty komodity, které budou uspokojovat neurgentnější z ještě neuspokojených potřeb veřejnosti.

Tak Smith a Say vyvrátili nejstarší a nejnaivnější vysvětlení obchodního cyklu tak, jak je vykládáno lidovými výlevy neefektivních obchodníků. Pravda, jejich úspěch byl jen negativní. Rozmetali víru, že opakování period špatného byznysu bylo zapříčiněno nedostatkem peněz a obecnou nadvýrobou. Ale nedali nám vypracovanou teorii hospodářského cyklu. První vysvětlení tohoto jevu bylo poskytnuto mnohem později Britskou měnovou školou.

Důležité příspěvky Smithe a Saye nebyly zcela nové a originální. Historie ekonomického myšlení může vy-

sledovat nazpět základní body jejich úvah u starších autorů. To žádným způsobem nesnižuje hodnotu Smitha a Saye. Byli první, kteří se zabývali záležitostmi systematickým způsobem a aplikovali své závěry na problémy ekonomických depresí. Byli proto také první, proti kterým podporovatelé falešných lidových doktrín směřovali svoje útoky. Sismondi a Malthus si vybrali Saye jako cíl zuřivé palby, když se pokoušeli — marně — zachránit zdiskreditované lidové předsudky.

II.

Say vyšel vítězně ze svých polemik s Malthusem a Sismondim. Prokázal svůj postoj, zatímco jeho protivníci nemohli prokázat ty svoje. Napříště bylo během celého zbytku 19. století uznání pravdy Sayova zákona rozlišující známkou každého ekonoma. Ti autoři a politici, kteří činili údajný nedostatek peněz zodpovědný za všechny problémy a obhajovali inflaci jako všelék, nebyli nadále považováni za ekonomy, ale za „monetární pomatence.“

Zápas mezi zastánci tvrdých peněz a inflacionisty pokračoval po mnoho dekád. Ale nebyl již dále považován za polemiku mezi různými ekonomickými školami. Byl nahlížen jako konflikt mezi ekonomy a anti-ekonomy, mezi rozumnými muži a ignorantskými zelóty. Zatímco všechny civilizované země přijaly zlatý standard nebo standard zlaté devize, věc inflace se zdála navždy ztracena.

Ekonomie se sama nespokojila s tím, co Smith a Say učili o daných problémech. Vyvinula integrovaný systém teorémů, které neúprosně demonstrují absurditu inflacionistických sofismat. Zobrazuje v detailu nevy-

hnutelné následky vzestupu v množství peněz v oběhu a úvěrové expanze. Vypracovala peněžní teorii hospodářského cyklu (nebo teorii hospodářského cyklu oběhu úvěrů), která jasně ukazuje, jak je opakování depresí zaviněno opakovanými pokusy „stimulovat“ byznys skrze úvěrovou expanzi. Tak je přesvědčivě prokázáno, že pokles, jehož objevení inflacionisté přisuzují nedostatečné nabídce peněz, je naopak nutným výsledkem pokusů odstranit takový údajný nedostatek peněz pomocí úvěrové expanze.

Ekonomové nenapadají tu skutečnost, že úvěrová expanze ve své úvodní fázi vede k boomu byznysu. Ale upozorňují na to, jak takový umělý boom musí nevyhnutelně zkolabovat po určité době a vytvořit všeobecnou depresi. Tento důkaz by měl apelovat na záměry státníků propagujících trvalý blahobyt jejich národa. Nemůže mít vliv na demagogy, kteří se nestarají o nic jiného než o úspěch v nadcházející volební kampani a v nejmenším se nestarají o problémy, které nastanou den po zítřku.

Ale jsou to přesně takoví lidé, kteří se stali ve věku válek a revolucí nejvýše postavenými v politickém životě. V odporu k učení ekonomů byly inflace a úvěrová expanze pozdviženy v důstojnosti jako první principy ekonomické politiky. Téměř všechny vlády jsou nyní oddány bezstarostnému utrácení a financování svých deficitů vydáváním dalšího množství neumořitelných papírových peněz a bezmeznou úvěrovou expanzí.

Velcí ekonomové byli hlasateli nových idejí. Ekonomické politiky, které doporučovali, byly v rozporu s politikami praktikovanými tehdejšími vládami a politickými stranami. Zpravidla po mnoho let, i dekád, byly propagovány ekonomy před veřejným míněním před-

tím, než byly přijaty a byly provedeny žádoucí odpovídající změny v politikách.

Zde byl u „nové ekonomie“ lorda Keynesa rozdíl. Politiky, které obhajoval, byly přesně ty, které téměř všechny vlády, včetně britské, již přijaly mnoho let před vydáním jeho „Obecné teorie“. Keynes nebyl vynálezcem ani zastáncem nových metod řízení ekonomických záležitostí. Jeho příspěvek se skládal spíše v poskytnutí zdánlivé obhajoby těchto politik, které byly oblíbené těmi u moci i přes skutečnost, že je všichni ekonomové nazírali jako na katastrofální.

Jeho úspěchem bylo odůvodnění politik, které již byly praktikovány. On nebyl „revolučním,“ jak ho někteří jeho adeпти nazývali. „Keynesiánská revoluce“ se odehrála dlouho předtím, než ji Keynes schválil a vyfabrikoval její pseudovědeckou obhajobu. Co opravdu udělal, bylo sepsání apologie pro převažující vládní politiky. To vysvětluje rychlý úspěch jeho knihy.

Byla entuziasticky vítána vládami a vládnoucími politickými stranami. Zvláště unesen byl nový typ intelektuálů „vládní ekonomové“. Měli dříve špatné svědomí. Byli si vědomi faktu, že provozovali politiky, které všichni ekonomové odsuzovali jako odporující účelu a ničivé. Nyní se cítili osvobozeni. „Nová ekonomie“ obnovila jejich morální rovnováhu. Dnes již nejsou zahanbeni, že jsou nádeníky špatných politik. Sami sebe oslavují. Jsou proroky nové víry.

III.

Hojné přídomky, které tito obdivovatelé dali Keynesově práci, nemůžou zastřít tu skutečnost, že Keynes nevyvrátil Sayův zákon. Zavrhl ho emočně, ale nepo-

skytl jediný obhajitelný argument, aby zrušil jeho odůvodnění. Keynes se ani nepokusil vyvrátit diskursivním uvažováním učení moderní ekonomie. Vybral si jejich ignoraci, to bylo vše. Nikdy nenalezl jediné slovo seriózní kritiky proti teorému, že rostoucí množství peněz nemůže mít vliv na nic jiného, než že na jednu stranu podporuje nějaké skupiny na náklady jiných skupin a na druhou stranu, že živí mylné kapitálové investice (malinvestice) a spotřebu kapitálu.

Byl zcela ztracen, když měl přijít s jakýmkoliv dobrým argumentem, aby zničil monetární teorii obchodního cyklu. Vše, co udělal, bylo oživení navzájem si odporujících dogmat různých sekt inflacionismu. Nepřidal nic k vyprázdněným předpokladům svých předchůdců od Birminghamské ekonomické školy „little shilling menů“ po Silvia Gesella. Keynes jen přeložil jejich sofismata — stokrát vyvrácená — do problematického jazyka matematické ekonomie. V tichosti pomínul všechny námitky, které mužové jako Jevons, Walras a Wicksell — jmenujeme jen několik — oponovali výlevům inflacionistů.

S jeho žáky je to to stejné. Myslí si, že nazývání „těch, kteří selhávají v tom, aby se posunuli k obdivování Keynesova genia“ takovými jmény jako „hlupáci“ anebo „úzkoprsí fanatici“, je náhradou dobrého ekonomického rozvažování (zdroj profesor G. Haberler). Věří, že prokázali svůj postoj odmítnutím svých odpůrců jako „ortodoxních“ anebo „neoklasických.“ Odhalují největší ignoraci v myšlení tím, že jejich doktrína je správná, protože je nová. Ve skutečnosti je inflacionismus nejstarší ze všech omylů. Byl velmi populární dlouho před dobou Smithe, Saye a

Ricarda, proti jejichž učení Keynesiánci nemohou vznést jakoukoliv námitku, než tu, že jsou staré.

IV.

Bezprecedentní úspěch keynesianismu nastal kvůli tomu, že poskytuje zdánlivou obhajobu pro politiky „deficitního utrácení“ současných vlád. Je to pseudo-filosofie těch, kteří nemyslí na nic jiného, než je prohýření kapitálu akumulovaného předchozími generacemi. Ale žádné výlevy autorů, jakkoliv brilantních a sofistikovaných, nemůžou změnit trvalé ekonomické zákony. Ty existují a pracují a starají se samy o sebe. Přes všechno vášnivé horlení mluvčích vlád, nastávají nevyhnutelné následky inflacionismu a expanzionismu tak, jak je líčí „ortodoxní“ ekonomové. A potom, opravdu za dlouho, i obyčejní lidé zjistí, že Keynes nás nenaučil, jak provést „zázrak... přetvoření kamene v chléb“ (Paper of the British Experts“ z 8. dubna 1943), ale naučil nás nijak zázračnou proceduru projedení osiva pro příští setbu.

III. Keynes a komunisté

[Autor Ralph Raico. Vyšlo dne 30. VIII. 2019 na www.mises.org]

V akademické obci je široce rozšířeným názorem, že John Maynard Keynes (1883–1946) byl modelovým klasickým liberálem v tradici Lockeho, Jeffersona a Tocquevilleho. Jako tito muži, má se běžně za to, že Keynes byl upřímným, opravdovým, příkladným člověkem s vírou ve svobodnou společnost. Pokud se odlišoval od klasických liberálů v některých zřejmých a důležitých názorech, bylo to jednoduše proto, že zkoušel zmodernizovat zásadní liberální ideje tak, aby odpovídaly nové době.

Ale pokud byl Keynes takovým modelovým zastánce svobodné společnosti, jak si máme vysvětlit jeho podivné komentáře z roku 1933 podporující, ačkoliv rezervovaně, společenské „experimenty“, které probíhaly v tu dobu v Itálii, Německu a Rusku? A co jeho divný úvod německého překladu jeho knihy *Obecné teorie* z roku 1936, kde píše, že jeho přístup k ekonomické politice je mnohem lépe vhodný pro totalitářský stát jako je ten, který provozují nacionální socialisté, než, pro příklad Británii?

Keynesovi obránci se snaží minimalizovat význam těchto tvrzení, využívající různé dvojsmysly. Ale nikdo z nich, co vím, se nikdy neobtěžoval postavit k jednomu dosti jednoznačnému prohlášení Keynesa. To bylo obsaženo v krátkém rozhlasovém rozhovoru, který poskytl v červnu 1936 BBC, v seriálu „Knihy a autoři“ a může být nalezeno ve svazku 28 jeho sebraných spisů. V tomto rozhovoru jediná kniha, kterou se

Keynes zabývá v celém čase, je tehdy publikovaný masivní svazek od Sidney a Beatrice Webbových „Sovětský komunismus“ (První edice nesla podtitul „Nová civilizace?“, v pozdějších vydáních byl tento podtitul vypuštěn.)

Jako vůdci Fabiánské společnosti, Webbovi pracovali po desetiletí za dosažení socialistické Británie. Ve 30. letech se z nich stali nadšení propagandisté nového režimu v komunistickém Sovětském svazu — slovy Beatrice, „zamilovali se do sovětského komunismu“. (Co nazývala láskou, její vyvdaný synovec Malcom Muggeridge označil za „tupé pochlebování“.)

Během jejich tří týdenní návštěvy Ruska, kde, jak se chvástal Sidney, s nimi bylo nakládáno jako s „novým typem královské vznešenosti“, jim sovětské autority dodaly fakta a statistiky pro jejich knihu. Komunisté byli velmi spokojeni s konečným výsledkem. V Sovětském svazu samém byl „Sovětský komunismus“ režimem přeložen, publikován a propagován; jak tvrdila Beatrice: „Sidney a já jsme se stali v Sovětském svazu ikonami.“ Od té doby, co se „Sovětský komunismus“ objevil, byl nahlížen jako vrcholný příklad pomoci a útěcha četných dalších cestovatelů do Stalinova teroristického státu. Jestliže byl Keynes liberál a milovník svobodné společnosti, očekával by jeden, že jeho recenze bude kousavým odsouzením. Ale opak je pravdou.

Ve svém rozhovoru prohlašoval, že „sovětský komunismus“ má být knihou, „u které každý seriózní občan udělá dobře, když ji prozkoumá“. „Až doposud se události v Rusku odehrávaly příliš rychle a mezera mezi ‚profesemi od papíru‘ a aktuálními výkony byla příliš široká pro to, aby byla možná řádná úvaha. Ale

nový systém nyní úspěšně vykrytalizoval, aby mohl být podroben pozorování. Výsledek je působivý. Ruští inovátoři prošli nejen revolučním stupněm, ale také stupněm doktrinářským.“

„Je zde ponecháno málo anebo nic, co by neslo nějaký speciální vztah k Marxovi a Marxismu pro odlišení od jiných systémů socialismu. Jsou zaměstnání rozsáhlým administrativním úkolem pro vytvoření kompletně nového souboru společenských a ekonomických institucí pracujících hladce a úspěšně na území tak rozsáhlém, že pokrývá jednu šestinu souše světa. Metody se pořád rychle mění jako odpověď na zkušenosti. Empirismus a experimentalismus největšího rozsahu, o který se kdy bylo usilovalo ze strany nezaujatých administrátorů, je v chodu. Mezitím nám Webbovi umožnili vidět směr, kterým se věci jeví pohybovat, a jak daleko se tyto dostaly.“

Británie, domnívá se Keynes, má mnoho, co se učit z díla Webbových: „Zanechává mne toto dílo se silnou touhou a nadějí, že v této zemi můžeme objevit to, jak zkombinovat neomezenou připravenost k experimentování se změnami v politických a ekonomických metodách a institucích, a zároveň uchovat tradicionalismus a jakýsi druh konzervatismu, šetřícímu ke všemu, co má lidská zkušenost za sebou, v každém oboru vědomí a jednání. (Povšimněte si mimochodem, ústupků a záměrné nekonzistence typické pro mnohé Keynesovo filosofování — „neomezovaná připravenost pro experimentování“ má být kombinována s „tradicionalismem“ a „opatrným konzervatismem.“)

V roce 1936 nikdo nemusel být závislý na klamné propagandě Webbových stran informací o Stalinově

systému. Eugene Lyons, William Henry Chamberline, Malcom Muggweride sám a jiní odhalili krutou pravdu o umrlčí kobce, která předsedá Keynesovým „nezaujatým administrátorům“. Kdokoliv ochotný poslouchat, se mohl dovědět skutečnosti týkající se teroristickému hladomoru v raných 30. letech 20. století, rozsáhlém systému otrokářských pracovních táborů a téměř universální bídě, která plynula ze zrušení soukromého systému vlastnictví (výrobních faktorů).

Pro ty, kteří nebyli zaslepeni „láskou“, nebylo těžké poznat, že Stalin zřídil modelový zabijácký stát 20. století. V Keynesových poznámkách a v nedostatku jakéhokoliv zájmu o ně mezi jeho stoupenci, nalézáme opět, bizarní dvojitý metr, na který upozornil Joseph Sobran: jestliže by nějaký oslavovaný autor řekl něco podobného o nacionálně socialistickém Německu v roce 1936, jeho jméno by bylo špiněno do dnešních dnů. Přes zlo, jakým se nacionální socialisté stali, v roce 1936 jejich oběti obnášely malý zlomek obětí komunismu. Co vysvětluje Keynesovo ocenění knihy Webbových a sovětského systému? Je zde jen malá pochybnost, že hlavním důvodem je pocit, který sdílel s těmito dvěma Fabiánskými vůdci: hluboce zakořeněná nenávist k vyhledávání zisku a kapitalistům.

Podle jejich přítelkyně a Fabiánské kolegyně Margaret Cole, to byl morální a duchovní smysl, že Webbovi hleděli na Sovětský svaz jako „naději pro svět“. Pro ně „nejvíce vzrušující“ ze všeho byla role Komunistické strany, kterou Beatrice držela za „náboženský řád“, angažovaný ve vytvoření „komunistického svědomí“.

Již v roce 1932 Beatrice oznamovala: „Tj., protože věřím, že přichází den pro změnu od egoismu

k altruismu — jakožto hlavnímu pramenu lidského života — tak jsem komunistkou.“ V kapitole „Na místo zisku“ v „Sovětském komunismu“ Webbovi blouzní o nahrazení peněžních motivů rituálem „hanby mizerům“ a komunistickou sebekritikou. Až do úplného konce svého života v roce 1943 Beatrice pořád velebila Sovětský svaz pro „mnohotvárnou demokracii, jeho pohlavní, třídní a rasovou rovnost, plánovanou výrobu pro komunitní spotřebu a nade vše za jeho penalizací motivů hledání zisku.

Pokud jde o Keynesa, jeho dlouholetý odpor k finančním motivům lidského jednání se rovnal obsesi. Díval se na snahu o peníze „jako na centrální etický problém moderní společnosti“, a po své vlastní návštěvě Sovětského svazu velebil potlačení peněžních motivů jako „obrovskou inovaci“. Pro něj, jako pro Webbovy, to bylo podstatou „náboženského“ elementu, který odhalili a obdivovali na komunismu.

Pozoruhodným rysem Keynesova ocenění Sovětského systému je totální nedostatek ekonomické analýzy. Keynes se jeví jako lehkověštně nevědomý stran toho, že zde může existovat problém racionální ekonomické kalkulace za socialismu, jak načrtl o rok dříve svazek redigovaný F. A. Von Hayekem „Collectivist Economic Planning“, který uváděl seminární esej z roku 1920 od Ludwiga von Misesa „Economic Calculation in the Socialist Commonwealth.“

Ekonomové diskutovali o této otázce po roky. Vše, o co měl Keynes na starosti je vzrušující velký experiment, účtu vzbuzující rozsah společenské změny, která se udává v Sovětském svazu za řízení těchto „nezaujatých administrátorů“. To nám na mysl navozuje komentář Karla Brunnera stran Keynesova názoru na

společenské reformy: „Člověk si stěží mohl myslet z materiálu těchto esejí, že by je napsal sociální vědec, i ekonom. Jakýkoliv sociální snílek z řad inteligence by je mohl vytvořit. Rozhodujícím otázkám se zde nečelí anebo nejsou vysvětleny.“

Ne, Keynes nebyl „modelovým klasickým liberálem“, ale spíše etatistou a apologetem nejhorších režimů století. Ti, jež jako Mises rozumí politickým důsledkům jeho ekonomické teorie, budou stěží překvapeni.

IV. Keynes se nazýval socialistou a měl pravdu

[Autor Edward W. Fuller. Vyšlo dne 10. dubna 2020 na Mises.org. Část článků Keynes Called Himself a Socialist. He Was Right, <https://mises.org/wire/keynes-called-himself-socialist-he-was-right>. Založeno na příspěvcích v prestižním časopise *Cambridge Journal of Economics*, svazek 43, číslo 6, listopad 2019]

20. léta

Od roku 1919 do roku 1923 zasvětil Keynes většinu své energie finančním poválečným problémům, ale zůstal nadšeným ze socialistického experimentu v Rusku. Dne 26. dubna 1922 prohlašoval: „Neobyčejný experiment stran socialismu je v rozvoji. Myslím, že by to mohl být solidní základ, na kterém by se dal stavět most.“¹ Keynes si velmi vážil Vladimíra Lenina. 6. června 1922 tvrdil, že „[Leninovo] politické řízení záležitostí bylo intelektuálně velmi způsobilé. Historie revoluce nezahrnuje nic pozoruhodnějšího nebo chladnokrevnějšího a nádherněji jiskřivého, než kariéru Lenina.“²

Jistě nemůže žádný opravdový klasický liberál souhlasit s Keynesovou podporou Lenina. Jak napsal historik Robert Service, „Lenin spoléhal na diktátorství a

¹ The Collected Writings of John Maynard Keynes, svazek 17, str. 408.

² Tamtéž, str. 436–37.

teror.“³ Leninova vláda zabila přes čtyři miliony vlastních lidí, což ho učinilo pátým nejkrvavějším masovým vrahem 20. věku.⁴ Do roku 1923 Leninův režim otevřel přes 350 koncentračních táborů v celém SSSR. Tyto tábory byly základem pro systém gulagů, který posléze „semlel téměř 40 milionů životů.“⁵

Keynesovo nadšení pro socialistický experiment v Rusku ho spojilo s jeho budoucí ženou, ruskou baletkou Lydií Lopokovou. Jak připustila její životopiskyně, Lopoková měla „přirozené sympatie pro socialismus.“⁶ Lopoková napsala v dubnu 1922 Keynesovi: „Vidím, že máte sympatie k Rusku.“⁷

Na Lopokovou Keynes zapůsobil svou účastí v ruských nebo sovětských spolcích. Napsal jí 24. února 1924: „Připojuji list pro vás, abyste se mohla podívat na nový sovětský spolek, ke kterému jsem se rozhodl připojit.“⁸ A 10. května: „Přikládám prospekt nového spolku, ke kterému jsem se připojil, abych se dostal k intelektuálním kontaktům s Rusy!“⁹

Jaká byla tato nová sovětská společnost? V červenci 1924 byl Keynes zakládajícím vicepresidentem „Společnosti pro kulturní vztahy se Sovětským svazem“ (Society for Cultural Relations with the USSR,

³ Robert Service, *Lenin: A Biography* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2000), str. 10 a 410. Vyšlo i česky jako *Lenin: životopis*, rok 2002.

⁴ R. J. Rummel, *Death by Government* (New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2009), str. 8. Pozn. překladatele: najdou se i nižší počty obětí, což ale nic moc nemění.

⁵ Tamtéž, str. 9.

⁶ Judith Mackrell, *Bloomsbury Ballerina* (London: Weidenfeld and Nicolson, 2008), str. 259.

⁷ Lydia and Maynard: *The Letters of Lydia Lopokova and John Maynard Keynes* (New York: Charles Scribner's Sons, 1990), str. 35.

⁸ Tamtéž, str. 162.

⁹ Tamtéž, str. 189.

zkratka SCR).¹⁰ SCR byla pro sovětským spolkem kontrolovaným a financovaným VOX (Celosovětskou společností pro kulturní vztahy s cizími zeměmi).¹¹ VOX byla sovětskou vládní mezinárodní propagandistickou agenturou a byla v podstatě frontou pro socialistickou propagandu mimo Sovětský svaz. Keynesovo viceprezidentství u SCR znamenalo, že bude spolupracovat ve spojení se sovětským vládním propagandistickým strojem po více než dekádu předtím, než vydal svoji „Obecnou teorii, zaměstnanosti, úroku a peněz“.

Keynes se oženil s Lopokovou 4. srpna 1925 a pár strávil svatební cestu v SSSR se SCR. Keynes hovořil v sovětském politbyru 14. září 1925. Lev Trocký byl přítomen, jelikož byl předsedou technické a vědecké rady průmyslu. Trocký měl Keynese za socialistu: „I nejprogresivnější ekonom pan Keynes nám řekl onehdy, že spásení anglické ekonomie leží v malthusiánství! Pro Anglii také vede cesta k překonání rozporů mezi velkoměstem a venkovem skrze socialismus.“¹² Když se Keynes vrátil, Virginia Woolfová si poznamenala „Maynard má sadu [sovětských] metálů v diamantech.“¹³

Keynes vystoupil před SCR po své cestě do SSSR. Prohlásil: „Během následujících padesáti let SSSR při-

¹⁰ Pro důkazy viz Edward W. Fuller, „Was Keynes a Socialist?“ Cambridge Journal of Economics 43 (2019): str. 1653–82, zvláště str. 1675. Viz také poznámka č. 62.

¹¹ Michael David-Fox, *Showcasing the Great Experiment: Cultural Diplomacy and Western Visitors to Soviet Union, 1921–1941* (New York: Oxford University Press, 2012), str. 82–84.

¹² „Dialectical Materialism and Science,“ The New International, February 1940, str. 31, <https://www.marxists.org/history/etol/newspape/ni/vol06/no01/v06n01-feb-1940-SWP.pdf>.

¹³ The Diary of Virginia Woolf, svazek 3 (New York: Harcourt Brace Jovanovich), str. 43–45.

nese větší příspěvek světu než jakákoliv jiná evropská země.“¹⁴ V čase tohoto prohlášení Sověti již zabili pět milionů vlastních lidí. Keynes si byl jistě vědom sovětské brutality. Ve skutečnosti, připisoval brutalitu „zvířeckosti“ v „ruské a židovské nátuře.“

Chtěl dosáhnout jejich [sovětského] cíle, ale „ne touto [bestiální] cestou“: Nálada útisku... je plodem rudé revoluce — v Rusku je toho mnoho, co by si jeden mohl přát, ale jeho vlastní země může dosáhnout tohoto cíle, avšak nikoliv tímto způsobem. Jednak pravděpodobně, je to následek zvířeckosti v ruské nátuře — nebo v ruské a židovské nátuře, když jsou tyto dnes pospolu spojeny. Ale částečně je to jedna tvář vznešené upřímnosti rudého Ruska, vysoké vážnosti, která se v jiném ohledu jeví jako duch euforie... za krutostí a hloupostí Nového Ruska může ležet ukryta nějaká část ideálu.¹⁵

Keynes se sbližoval se Sidneyem a Beatrice Webbovými uprostřed 20. let 20. století. V roce 1926 si Virginia Woolfová poznamenala, „Keynesovi, Lidie a Maynard, jsou oba zcela pod vlivem Webbových... Velký Keynes... je u jejich [tj. Beatrice] nohou.“¹⁶

V tomto roce navštívil Socialistickou letní školu a Beatrice si poznamenala: „Nevidím jiného muže, který může objevit, jak řídit bohatství [nebo výrobní faktory] národa ve veřejném zájmu.“¹⁷ Na politickém spektru

¹⁴ SCR: 1924–1944 (London: SCR, 1944), str. 2. Viz také John Maynard Keynes Lydie Lopokové, 31. října 1925, PP/45/190/3/14, Papers of John Maynard Keynes.

¹⁵ The Collected Writings of John Maynard Keynes, svazek 9, str. 270–71.

¹⁶ The Letters of Virginia Woolf, svazek 3 (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1978), str. 289.

¹⁷ The Diary of Beatrice Webb, svazek 4 (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press), str. 93–94.

se Keynes umístil tak nalevo, jak jen mohl být. Ve skutečnosti, sám sebe považoval za levicovějšího, než byl Sidney Webb: „Hrál jsem si v mé mysli s možností větší sociální změny, než vychází ze současné [socialistické] filosofie, řekněme pana Sidneyho Webba... Moje imaginární republika leží extrémně vlevo v nebeském prostoru.“¹⁸ Toto prohlášení vedlo Roda O'Donnella k správnému závěru, že „[Keynesova] vize ležela za fabiánským socialismem Webbových.“¹⁹

Sověti oplatili Keynesovu úctu. V roce 1927 ho sovětská vláda pozvala do SSSR k oslavě desátého výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Keynes psal 16. října 1927 své ženě: „byl jsem tak polichocen poslední noc tím, že jsem dostal přiložené pozvání od bolševiků, abych jel do Ruska příští měsíc na oslavu deseti let republiky. Mým prvním nutkáním bylo to přijmout (za předpokladu, že pozvání se týká i tebe)... Tato myšlenka je velmi atraktivní.“²⁰ Keynes navštívil Sovětský svaz v roce 1928. Při svém návratu poznamenal, že Sovětský svaz je „mnohem normálnější, než si zde kdokoliv myslí.“²¹ Sovětská vláda již zabila sedm milionů svých vlastních lidí.²²

¹⁸ The Collected Writings of John Maynard Keynes, svazek 9, str. 309–10.

¹⁹ Rod O'Donnell, „Keynes's Political Philosophy,“ Perspectives on the History of Economic Thought, svazek 5 (Aldershot: Edward Elgar, 3–28, 1991), str. 5.

²⁰ John Maynard Keynes Lydii Lopokové, 16. října 1927, PP/45/190/3/241, Papers of John Maynard Keynes.

²¹ „A Trip to Russia,“ PS/4/81, Papers of John Maynard Keynes.

²² Rummel, Death by Government, str. 83.

30. léta — Obecná teorie

Keynes byl na začátku 30. let 20. století úzce spojen s britským socialistickým hnutím. Byl spolupracujícím členem „New Fabian Research Bureau“ (Nová fabiánská výzkumná kancelář).²³ To by vedoucí britský socialistický think-tank, provozovaný členem klubu 1917 a členem SCR G. D. H. Colem. Keynes byl také angažován v jeho sesterské organizaci „Society for Socialist Inquiry and Propaganda“ (Společnost pro socialistický výzkum a propagandu). 13. prosince 1931 měl Keynes řeč pro tuto společnost s titulem „Přehled současné pozice socialismu“.²⁴ Keynes byl důležitým ekonomickým poradcem prvního britského socialistického (tj. labouristického) premiéra, svého starého přítele Ramseye MacDonalda (1866–1937) z klubu 1917. Opravdu Keynes sám sebe viděl jako radikálnějšího socialistu, než byl MacDonald a Hugh Dalton, jiný člen klubu 1917. V červnu 1930 na mítinku s těmito muži, Keynes sebe popsal jako „jediného přítomného socialistu.“²⁵ Beatrice Webbová souhlasila a řekla: „[Keynes je] jistě pokročilejší než MacDonald.“²⁶

V roce 1923 Keynes koupil „Nation and Athenaeum“, týdeník politické noviny. Během začátku roku

²³ Margaret Cole, *The Story of Fabian Socialism* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), str. 235.

²⁴ „A Survey of the Present Position of Socialism,“ PS/5/104–22, *Papers of John Maynard Keynes*. Zmíněná verze řeči je obsažena v *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, svazek 21, str. 33–39. Viz také Rod O'Donnell, „Keynes's Socialism: Conception, Strategy, and Espousal,“ *Keynes, Post-Keynesianism and Political Economy: Essays in Honour of Geoff Harcourt*, svazek 3 (London: Routledge, 1999), str. 158–60.

²⁵ Hugh Dalton, *The Political Diary of Hugh Dalton* (London: Jonathan Cape, 1986), str. 115.

²⁶ *The Diary of Beatrice Webb*, svazek 4 (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press), str. 103.

1931 je sloučil s „New Statesman“, vedoucími britskými socialistickými novinami. Tyto noviny byly založeny roku 1913 jeho blízkými přáteli Webbovými. Spojené noviny byly nazývány „New Statesman and Nation“ a Keynes byl nyní předsedou správní rady. Od února 1931 do své smrti v dubnu 1946 byl Keynes předsedou britských vůdčích socialistických novin. Ekonom a historik Robert Skidelsky připouští, že Keynes měl „sympatie pro sovětský komunismus“. ²⁷

Nicméně ve snaze Keynese vzdálit se od špatného jména stalinismu, Skidelsky obviňuje z prosovětských postojů novin jejich redaktora Kingsleyho Martina. Podobně jako Roy Harrod, Keynesův oficiální životopisec, Skidelsky trvá na tom, že noviny „New Statesman“ byly neklamně Kingsleyho Martina. ²⁸

Za prvé Keynes sám požadoval během jednání o sloučení novin to, aby socialista Martin byl redaktorem. ²⁹ Za druhé Keynes žádal Martina, jestli by nemohl udělat noviny socialistickými stran politiky a Martin mu odpověděl, že by mohl. „A tak se stalo, to byla správná odpověď: Keynes byl v politice socialistou.“ ³⁰ Konečně Martin sám popřel Skidelského tvrzení, že Keynes byl jen rezervovaným předsedou prosovětských novin: „Maynard byl jediný aktivní ředitel

²⁷ Robert Skidelsky, John Maynard Keynes: The Economist as Saviour (New York: Viking, 1992), str. 389.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Edward Hyams, The New Statesman: The History of the First Fifty Years, 1913–1963 (London: Longmans, 1963), str. 120.

³⁰ Tamtéž, str. 125; Father Figures: The Evolution of an Editor, 1897–1931 (Chicago, Henry Regnery, 1970), str. 198. Samozřejmě do roku 1927 Keynes věděl, že Martin je socialista: „Po večeři musím jít ke Kingsleyovi Martinovi, abych pohovořil s některými jeho mladými socialisty.“ Viz John Maynard Keynes Lydie Lopokové, 16. února 1927, PP/45/190/3/173, Papers of John Maynard Keynes.

N.S.&N. Až do své smrti v roce 1946 jsme se často setkávali v jeho domě v Sussexu v Tiltonu nebo v jeho domě na Gordonově náměstí... Jeho životopisec sir Roy Harrod [podobně jako Skidelsky], zmiňuje jeho blízké spojení s novinami Nation, a potom tvrdí, že jak šly roky, přestal cítit sympatie s politikou N.S.&N. To neříká skutečný příběh.³¹

Keynesovo magnum opus „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“ byla vydána 4. února 1936. E. S. Goller napsal v novinách „Daily Worker“ 16. dubna tohoto roku: „S málem toho, co by mohl získat a s hodně toho, co by mohl ztratit, Keynes byl vrchním organizátorem „Kongresu o míru a přátelství se Sovětským svazem“ v Cambridge. Kde jsou Keynesovy sympatie, je jednoduché určit.“³²

„Kongres o míru a přátelství se Sovětským svazem“, který Keynes pomáhal organizovat byl „přední britskou sovětskou organizací.“³³ A. L. Rowse napsal ve své recenzi „Obecné teorie“: „V každém jednotlivém bodě, bez jediné výjimky, je v plném souhlasu s politikou Labouristů [socialistů]... Žádné překvapení, že pan Cole v halasném vítání, vychvaloval knihu jako „nejdůležitější teoretický ekonomický spis od doby Marxova Kapitálu“... pana Coleho lze ospravedlnit... Může to být popsáno jako to, že poprvékrát v této zemi, byly položeny základy socialistické ekonomiky.“³⁴

³¹ Editor: New Statesman Years, 1931–1945 (Chicago, Henry Regnery Company, 1970), str. 41.

³² „Vulgar Marxism? A Critic Criticised,“ GTE/8/12, Papers of John Maynard Keynes.

³³ Giles Udy, Labour and the Gulag (London: Biteback Publishing 2017).

³⁴ Keynes: Contemporary Responses to the General Theory (Bristol, UK: Thoemmes Press, 1999), str. 111.

John Buchan a Keynes byli členy dinner klubu nazvaného „Other Club“ a večereli spolu pravidelně více jak dekádu. Právě poté co byla „Obecná teorie“ publikována, Buchan popsal Keynesa jako „komunistu gentlemana.“³⁵ Buchan si poznamenal, že „jeho linií je pohrdání kapitalismem.“³⁶ Keynes to potvrdil, „Soukromý kapitalismus je zastaralou institucí.“³⁷

Keynes prohlásil jen 119 dnů po vydání „Obecné teorie“: „Až doposud se události v [stalinském] Rusku odehrávaly příliš rychle a mezera mezi ‚profesemi od papíru‘ a aktuálními výkony byla příliš široká pro to, aby byla možná řádná úvaha. Ale nový systém nyní úspěšně vykrystalizoval, aby mohl být podroben pozorování. Výsledek je působivý.“³⁸

Žádný opravdový klasický liberál nemůže souhlasit s Keynesem, že stalinský Sovětský svaz byl „působivý.“ Doba kolektivizace v SSSR se kryje s psaním a publikováním „Obecné teorie“. V této době Stalin „zotročil... 100 milionů lidí“ a 11,5 milionu jeho vlastních lidí bylo zavražděno.³⁹ Dále během této doby Stalin rychle rozšiřoval svůj systém gulagů, koncentračních táborů. Do doby, než zemřel Stalin, zavraždil přibližně 55 milionů, což ho učinilo nejkrvavějším masovým vrahem v lidské historii.⁴⁰ Ralph Raico trval na tom, že to, že Keynes v roce 1936 tvrdil, že stalinské Rusko je

³⁵ The Island of Sheep (London: Hodder and Stoughton, 1936), str. 105.

³⁶ Tamtéž, str. 106.

³⁷ The Collected Writings of John Maynard Keynes, svazek 21, str. 491.

³⁸ The Collected Writings of John Maynard Keynes, svazek 28, str. 333.

³⁹ Stalin: Waiting for Hitler, 1929–1941 (New York: Penguin Press, 2014), str. 131; Rummel, Death by Government, str. 83.

⁴⁰ Tamtéž. Pozn. překladatele: najdou si i nižší počty obětí. Dnes je většinou uváděn za nejmasovějšího vraha 20. století Mao Ce-tung. V některých statistikách Stalina předstihuje i Adolf Hitler. Na uvedeném to však mění pramálo.

„působivé“, ukazuje na to, že nebyl opravdu klasickým liberálem.

V. John Maynard Keynes, nejistota a selhání trhu

[Autor Hynek Řihák]

Jedním z důvodů, proč trh dle slavného ekonoma Johna Maynarda Keynesa a jeho následovníků selhává a vede k hospodářským krizím a nevyužívání kapacit, je to, že se podnikatelé musí potýkat s nejistotou. Vezměme si pro příklad interpretaci J. M. Keynesa z pera jednoho z nejvýznamnějších českých porevolučních keynesiánských ekonomů profesora Milana Sojky (1951–2009).

Keynes, keynesiánská hospodářská politika a nejistota

Dle profesora Sojky se děje rozhodování podnikatelů podle Keynesovy Obecné teorie v podmínkách nejistoty, kdy podnikatel musí při svém rozhodování o investici ocenit její dlouhodobé ziskové perspektivy a srovnat tyto perspektivy s výší úrokové míry. Musí obtížně odhadovat zisk, protože musí odhadovat životnost investice, vývoj poptávky po statcích a službách, které bude tato produkovat, vývoj cen těchto statků a služeb a vývoj nákladů spojených s provozováním této investice.

Přičemž: „Vývoj veličin, které determinují budoucí výnosy, je spojen s nejistotou, která nemá povahu jednoduše propočitatelného rizika. Počet pravděpodobnosti nelze aplikovat v situacích, kdy nejsou známy všechny možnosti budoucího vývoje, a nelze jim tedy přiřadit váhy. Podnikatel musí mnoho veličin, jejichž

vývoj bude znám až v budoucnosti, odhadnout na základě své osobní zkušenosti, znalostí a své důvěry v budoucí vývoj trhů.

U Keynese mají v této souvislosti důležitou úlohu očekávání, která se jen zčásti zakládají na známých veličnách. Jsou převážně založena na osobních odhadech budoucího vývoje s výrazným subjektivním prvkem. V tomto smyslu použil Keynes pojem životní elán (animal spirits), který má zdůraznit skutečnost, že každá investice představuje do značné míry dobrodružnou záležitost, a že si tedy vyžaduje zvláštní povahové vlastnosti podnikatelů.“⁴¹

Dále Sojka píše, že: „Při odhadu mezní efektivity kapitálu u Keynese převažuje subjektivní prvek. Propočet mezní efektivity je pouze jedním z aspektů odhadů, zda má danou investici smysl uskutečnit či nikoli, je však výrazně ovlivněn pesimismem či optimismem podnikatele. V Keynesově pojetí jde spíše o jakousi „berličku“ podnikatelských rozhodnutí. V situaci pesimistických očekávání se nejvýhodnější formou udržování bohatství mohou stát peníze a podnikatelé investiční rozhodnutí raději odloží na dobu, „až se věci vyjasní“. Peníze tak plní úlohu nástroje, který umožňuje v určité míře překonávat nejistotu. Důsledkem pro celou ekonomiku však je recese a zvyšování nejistoty.“⁴²

Jde zde tedy o proslulé hromadění peněz. Samotný Keynes o vlivu nejistoty na odhad budoucích výnosů napsal: „Významnou skutečností je naprostá nejistota základny vědění, z níž naše odhady perspektivních

⁴¹ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, str. 252-253.

⁴² Tamtéž, str. 254.

výnosů musejí vycházet. Naše znalost činitelů, jimiž bude určován výnos investic o několik let později, je obvykle velmi malá a často zcela bezvýznamná. Otevřeně řečeno, musíme přiznat, že máme-li odhadnout na deset nebo jen pět let dopředu výnos železnice, dolu na měď, textilní továrny, patentovaného léčebného prostředku, zaoceánského parníku nebo budovy v londýnské City, je naše základna znalostí faktů příliš nepatrná a někdy ji vůbec postrádáme.“⁴³ Řešením těchto problémů s nejistotou a pesimismem měla být dobře známá keynesiánská hospodářská politika, používaná v dobách hospodářských krizí.

Pozdější neokeynesiánská ekonomie ve své verzi newwalrasovské teorie rovnováhy (a nerovnovážného keynesiánství) přišla s newwalrasovskou teorií rovnováhy. „Ta klade důraz na nejistotu a nedostatek informací a jejich důsledky pro chování mikroekonomických subjektů. Trhy pak nedosahují walrasovské rovnováhy a jejich vývoj je spojen s existencí převisů poptávky a nabídky na jednotlivých trzích včetně nezaměstnanosti.“⁴⁴

V teoretické koncepci nerovnovážného keynesiánství je chování trhů a tržních subjektů spojeno s nejistotou a nedostatkem informací. „Nedobrovolná nezaměstnanost a nedostatečné využívání ostatních ekonomických zdrojů je pak logickým důsledkem toho, že mikroekonomické subjekty nedokáží ve svých rozhodnutích a aktivitách rozlišovat mezi rovnovážnými cenami, které čistí trhy, a nerovnovážnými cenami. Pokud v teorii chybí walrasovský aukcionář a dokonalá informovanost všech subjektů, musí subjekty reagovat

⁴³ Tamtéž, str. 254.

⁴⁴ Tamtéž, str. 286.

na nerovnovážné ceny, což má důsledky pro jejich rozpočtová omezení, a jejich hospodářská aktivita je ve významné míře určena kvantitativními či množstevními omezeními.“⁴⁵

Řešením těchto problému by opět měla být známá keynesovská hospodářská politika, ovšem v tomto případě ji lze používat v zásadě kdykoliv, protože v ekonomice přirozeně chybí walrasovský aukcionář a dokonalá informovanost všech subjektů a hospodářské subjekty v podstatě skoro vždycky reagují na nerovnovážené ceny.

Pokud Keynesovy a keynesiánské názory stručně shrneme tak, trh nesměřuje k rovnováze, ale může ho k ní směřovat státní hospodářská politika. Zřejmě má tato v sobě zabudovaného bájeného walrasovského aukcionáře a dokonalou informovanost státních subjektů.

Lidské jednání a (ne)rovnováha

Trh má v sobě zabudován mechanismus, jak si poradit vcelku dobře s nejistotou, která je s naším světem spojena. Trh to jsou lidé a lidé jednají. Snaží se zlepšit svoje postavení a dosáhnout svých cílů, což mimo jiné znamená, že toto vymezení člověka je mnohem širší než homo economicus. Lidé mají určité schopnosti, jak reagovat na nové skutečnosti, které se v nejistém světě objevují. Tyto nové skutečnosti se snaží lidé objevovat, předvídat a zpracovávat. Tyto nové skutečnosti mění hodnocení stávajících lidských cílů a přinášejí lidem nové cíle, zatímco některé staré cíle končí na smetišti dějin. Nové skutečnosti přinášejí

⁴⁵ Tamtéž, str. 287.

dále i nové zdroje, mění vnímání starých zdrojů, a některé z těchto starých zdrojů činní bezcennými apod. Lidé nové skutečnosti a informace, které se k nim váží, získávají jen tu a tam, a navíc jen někteří lidé mají to štěstí se k nim dostat. Informace o nových skutečnostech existují v rozptýlené formě, někdy jsou obtížně sdělitelné a jsou silně zkrácené. Jsou subjektivně lidmi vnímány a týkají se praktických a nikoliv teoretických otázek. A mají možnost se šířit. Pro příklad prodá-li A například cihly B a B je pak přeprodá se ziskem C, tak se A prostřednictvím C dozví, že někde existují zájemci o jeho cihly a C se dozví, že někde existují lidé, kteří cihly prodávají.⁴⁶ Zcela nejpokročilejší formou přenosu velmi zkrácené a komprimované informace je cenový systém, který do sebe integruje jednání prakticky všech lidí.

Vypíchněme zde zvláště ještě objevování informací ohledně nových skutečností, které v našem světě běžně nastávají a jsou lidmi postupně objevovány. Lidské jednání sice směřuje k rovnováze skrze působení cen, zisků a ztrát, ale vlivem informací o nových skutečnostech není možné už z principu rovnováhy prakticky nikdy dosáhnout. Jednou se mění potřeby lidí, jindy se objevují nové výrobní zdroje, které mohou pokrýt lidské potřeby, jindy se mění všeobecné podmínky lidského blahobytu a někdy prochází změnou všechno dohromady. A právě díky těmto změnám se výsledná rovnováha, ke které směřuje lidské jednání, často mění. Zítřka bude jinde než včera a pozítří jinde než zítřka. Trochu to vše připomíná psa, který se snaží marně ulovit svůj vlastní ocas. Suma sumárum ekonomika

⁴⁶ HUERTA DE SOTO, J. Rakouská škola: Tržní řád a podnikatelská tvorivost. Cevro Institut: Praha 2012, ISBN 978-80-87125-18-2, str. 26-29.

sice směřuje k rovnováze, ale ta se zároveň skoro pořád mění a proto prakticky nikdy nenastává. Rovnováha nemůže být tedy prakticky vůbec dosažena, a to ani tržními agenty a ani státem. Proč se tedy vůbec příliš zaměřovat na rovnováhu?

Jistota

Jistota je jen tam, kde není žádného pohybu a žádného života. Lidské jednání a komplexnost přírody znamenají pravý opak jistoty. Znamenají nejistotu, pohyb, život, vývoj, pokrok, úpadek a tak dále. Jistota by se neměla tedy příliš přeceňovat. Keynes a jeho stoupenci mohli mít ovšem na mysli spíše snižování nejistoty na trhu, než strnulost. Jak si však v tomto případě vedli a vedou?

Samotný Keynes o vlivu nejistoty na odhad budoucích výnosů přece píše (opakuji): „Významnou skutečností je naprostá nejistota základny vědění, z níž naše odhady perspektivních výnosů musejí vycházet. Naše znalost činitelů, jimiž bude určován výnos investic o několik let později, je obvykle velmi malá a často zcela bezvýznamná. Otevřeně řečeno, musíme přiznat, že máme-li odhadnout na deset nebo jen pět let dopředu výnos železnice, dolu na měď, textilní továrny, patentovaného léčebného prostředku, zaoceánského parníku nebo budovy v londýnské City, je naše základna znalostí faktů příliš nepatrná a někdy ji vůbec postrádáme.“⁴⁷

Jak může naši znalost vylepšit stát a jeho hospodářská politika tak, aby podnikatelé byli více optimističtí?

⁴⁷ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, str. 254.

Keynesiánská hospodářská politika

Keynesiánská hospodářská politika je zaměřena na stimulaci agregátní poptávky pomocí zvyšování množství peněz v oběhu (peněžní a úvěrová politika zaměřená na dlouhodobé udržení nízkých úrokových sazeb) a zejména pomocí růstu výdajů veřejných rozpočtů (deficitní financování) a provozování veřejných investic.⁴⁸

Dejme nyní tomu, že poměr dobrých a špatných investic je na trhu bez zásahu státu třeba 8 ku 2 (jedno zda jde o stav krize anebo nejde). Lidé na trhu nejsou neomylní a metoda pokusu a omylu je jednou ze základních metod lidského jednání a objevování. Takováto situace vyvolává nějakou nejistotu, protože část investic se ukáže být mylnými a je nutné je odepsat či podstoupit bankrot. Představme si nyní, že vláda proti této nejistotě zasáhne a vydá nové peníze (tisk peněz anebo jejich zápis v počítači).

Pokud se podnikatelé budou domnívat, že je vhodná doba pro investice, tak podlehnou peněžní iluzi a zvýší své výpůjčky u bank (banky jim zároveň ochotně půjčí) a zvýší množství investic. To je dočasně možné (není to ovšem samozřejmé možné v situaci vzniku credit crunchu). Otázkou je, jak tento efekt zvýší poměr úspěšných investic? To se nikde v učených keynesiánských ekonomických knihách nedozvíme. Nejde totiž jen o zvýšený optimismus podnikatelů, ale jde také o to, aby tento optimismus byl něčím skutečně podložen. Domněle optimistické sázky na špatné investice totiž dříve či později vyústí v celkem oprávněný pesimismus. Špatné investice se prostě časem projeví.

⁴⁸ Tamtéž, s. 262-263. Vedle toho navrhol Keynes vyšší dědickou daň a progresivní zdanění příjmů čili obecně řečeno přerozdělování příjmů.

Jak se tedy zvýší třeba podíl dobrých investic? Třeba na 9 ku 1? Nijak, ve skutečnosti dojde k opaku, protože podnikatelé budou investovat do produkcí, které nejsou bez monetární expanse udržitelné. Půjde o tzv. malinvestice, které bude třeba v budoucnosti nakonec odepsat. To jistě nejistotu nesníží, ale naopak zvýší, i když v budoucnosti. Ostatně o tom, že řada nových investic bude neefektivních, hovoří i někteří keynesiánci. Například podle ekonoma Hymana Minskeho doplnění likvidity umožňuje mimo jiné přežít i firmám, které nejsou dostatečně efektivní. A: „Doplněním likvidity dochází k masivní validaci soukromých rozhodnutí (byť nesprávných) veřejným sektorem. Má to však negativní důsledky pro efektivnost i sociální spravedlnost.“⁴⁹

Jak mohou dobré a správné čili spotřebitelé žádané investice být podpořeny zvýšenými fiskálními výdaji? Vždyť tyto investice nemohou být ověřeny ekonomickou kalkulací! Jsou financovány z půjček či daní bez ohledu na to, zda si je spotřebitelé přejí anebo nepřejí. Nejsme schopni říci, zda by spotřebitelé byli ochotni platit na splátkách úvěrů za danou veřejnou službu anebo produkt tolik peněz kolik se půjčí a někdy v později splatí. Anebo by byli spotřebitelé ochotní platit podstatně méně? Či by nechtěli platit vůbec nic, protože daný produkt či služba jsou bezcenné? Ztráta u těchto investic nic neznamena. Nevede k tomu, že se výrobní faktory převedou do odvětví, kde mohou lidem sloužit lépe. Prostě se ztráta jen zapraví z daní.

Dodejme k tomu ještě to, že takovéto veřejné investice je často dost těžké zlikvidovat, neboť jejich ztráty jsou přeneseny na účet daňových poplatníků,

⁴⁹ Tamtéž, str. 324.

kterí jsou povinni je platit a mohou tedy „prosperovat“ dál. Likvidace těchto investic podléhá náročnému a těžkopádnému politickému procesu. Procesu, který je náchylný ke korupci a zneužívání. Tyto náklady na keynesiánské veřejné politiky nejsou většinou nikde v ekonomických dílech keynesiánců zmiňovány. Stejně jako přímé náklady na činnost ouřadů, volby, činnost politiků a vlastně na veřejnou byrokracii obecně. I toto vše něco stojí a nemělo by to být opomíjeno.

Jak jsme již uvedli výše, aby stát redukoval nejistotu na trhu, musel by redukovat počet mylných investic a úvěrů. Jeho úředníci a politici by tedy museli znát rozptýlené, obtížně sdělitelné a silně zkrácené informace. Subjektivně vnímané informace a informace týkající se praktických a nikoliv teoretických otázek. A museli by pracovat nejen se stávajícími informacemi, ale museli by být schopni objevovat i nové informace a stanovovat jejich vliv na lidské jednání a cíle.

Tehdy by veřejný sektor dokázal vybrat pro podnikatele a obecně lidi dobré a správné projekty, firmy, akcie, dluhopisy atd. Po nějaké době by podnikatelé a jiní lidé tyto veřejné služby vzali za vlastní a investovali by bez obav a s optimismem, zvláště pokud by si ex post mohli ověřit úspěšnost těchto rad. Nikdo by nemusel z ekonomických důvodů hromadit peníze. Pak by ovšem nebyli podnikatelé potřeba, ale vše by mohl zařídit stát ... socialistický stát s centrálně plánovanou ekonomikou.

Takovýto stát ovšem není schopen ekonomické kalkulace a nemá vodítko ohledně toho, jaká výroba je či není potřebná. Je zcela nesmyslným konstruktem. V případě demokracie navíc je ještě i dost absurdním konceptem, protože voliči by museli mít informace,

kdo z politiků má ty nejlepší informace o projektech, které jsou dobré a správné anebo alespoň zná někoho, kdo toto vše ví. Což není stejně možné kvůli výše zmíněnému charakteru informací a nutnosti jejich objevení.

Monetrání politika

V politické realitě se skutečně umísťují veřejné investice financované z fisku, jen do některých vybraných veřejných a soukromých projektů. Ovšem bez potřebných znalostí, de facto ad hoc. Vedle toho máme výše zmíněnou státní monetární politiku, která spočívá ve zvyšování množství peněz v oběhu skrze centrální banku či udržování nízké úrokové míry, aby se lidé více mohli půjčovat. Tato politika je mezi keynesiánci ovšem preferovaná obecně méně a i samotný J. M. Keynes k ní měl určité výhrady.

Někdo by ovšem mohl přijít s námitkou, že tato politika je přece jen přínosnější, protože nechává za první iniciativu na soukromnících a za druhé prostupuje celou ekonomiku. Částečně skutečně zůstává iniciativa na soukromnících, kteří si berou nové úvěry, částečně ovšem používá nově vytvořené peníze i veřejný sektor, protože banky nakupují či musí nakupovat státní dluhopisy, třeba proto, aby těmito údajně bezpečnými dluhopisy ručily za půjčky od centrální banky. S tímto bodem lze tedy souhlasit pouze částečně.

Druhý bod už je však nereálný. Nové peníze neprostupují ekonomikou ráz naráz, čili nejsou neutrální. Již slavný R. Cantillon si všiml, že někteří lidé obdrží nové peníze jako první, zatímco ceny produktů, které nakupují, ještě nestouply. Jiní lidé obdrží nové peníze až

tehdy, když už některé ceny stouply a ještě jiní lidé žádné peníze navíc nedostali, ale přesto vidí, že většina cen produktů, které nakupují, již stoupla. To také znamená, že mezi různými cenami dochází vlivem monetární expanze k různě velkým změnám, čili dochází ke změnám ve směnných relacích.

Ceny a rozdíly mezi nimi tak hůře odrážejí vzácnost a potřeby spotřebitelů. Jak takovéto aktivity zvýší jistotu na trhu? Musí naopak nutně vyvolat mylné investice (malinvestice), které se ovšem zdají být v době monetární expanze realizovatelné, ač ve skutečnosti nejsou. Naopak skutečně realizovatelné investice mohou být díky této politice zvráceny či odloženy. Pokud by totiž na trhu měly některé ceny řekněme produktů A vzrůst vůči jiným cenám řekněme produktů B, například vlivem růstu poptávky po produktech A, ale monetární expanze zvedne ceny produktů B, zatímco ceny produktů A vzrostou jen vlivem růstu poptávky, ale ještě nějakou dobu nebudou růst vlivem monetární expanze. Budou směnné relace mezi těmito cenami dočasně (a je možná, že i trvale) porušeny.

Příliv nových investic se tak do produkce produktů A nyní neuskuteční a dojde k němu až později či k němu vůbec nedojde. Samozřejmě je nutné ještě zdůraznit, že vznik malinvestic vlivem monetární expanze znamená vznik investic, které časem musí být zlikvidovány, což může vést v budoucnosti k další bankovní a hospodářské krizi. Keynesiánská hospodářská politika, která má bojovat s hospodářskými krizemi, tak sama vytváří zárodky dalších hospodářských krizí.

Nejistota a Keynes

Je zarážející, že Keynes si na jedné straně uvědomoval, že existuje na trhu a v lidském jednání nejistota, ale sám navrhl zcela mechanistický model investičního multiplikátoru. Jde o dobře známý Kahn-Keynesův multiplikátor. Tento multiplikátor v podstatě není schopen rozlišit to, že různé investice mají různě nejistou budoucnost ohledně dosažení zisku a návratnosti.

Jinde jsem k tomuto multiplikátoru uvedl: „Dalším z problémů je to, že tento multiplikátor přistupuje k investicím tak, jako by investiční výdaje byly vždy hospodářským přínosem, respektive by vždy vedly k hospodářskému růstu. Ale tak tomu není, běžně se vyskytují chybné investice (člověk je tvor omylný). Třeba investice do nějaké výroby nemusí vůbec splnit očekávání podnikatele a daná výroba je ztrátová a musí být zastavena, přičemž do ní investované prostředky jsou více či méně hospodářsky odepsány. I úspěšné investice jsou různě úspěšné a vedou k různým mírám uspokojení a různým mírám zisku, tedy i k různým mírám přínosu pro blahobyt lidí. Zde by možná někteří namítli, že se neúspěšné a úspěšné investice tak nějak vykompenzují. Částečně tomu tak jistě bude, ale v různých situacích bude mít kompenzace různou míru. Někdy se bude mýlit více podnikatelů a jindy méně. Jindy bude k dispozici více inovací, do kterých lze investovat a jindy méně. Nějaká konstantnost nemá v realitě místo.“⁵⁰

Kam se u tohoto multiplikátoru poděla nejistota? Vypadá to, že v tomto případě Keynes zůstal sám

⁵⁰ Patálie s Kahn-Keynesovým investičním multiplikátorem [online, 2017]. Dostupný z (přístup XII/2017): <https://www.mises.cz/clanky/patalie-s-kanh-keynesovym-investicnim-multiplikatorem-2114.aspx>.

v zajetí neoklasické ekonomie, kterou se rozhodl kritizovat.

Závěr

Keynes v případě nejistoty na trhu sice poukázal celkem správně na její existenci, ovšem mylně se pokusil tuto nejistotu řešit pomocí hospodářsko-politických aktivit veřejného sektoru. Sám navíc zůstal v zajetí neoklasické ekonomie.

VI. Teorie reálných zůstatků a hospodářská krize

[Autor Hynek Řihák]

S jednou z myšlenkově pozoruhodných teorií stran problému hospodářských krizí přišel izraelský ekonom Don Patinkin (1922–1995). Ekonom, z jehož prací později vycházel mnohem slavnější M. Friedman. Patinkina teorie spočívá na reálných peněžních zůstatcích. Patinkin definoval reálný peněžní zůstatek jako množství peněz z hlediska kupní síly, které si ekonomický subjekt ponechává jako podíl svého důchodu. Člověk pak přizpůsobuje svoje zůstatky peněžních hotovostí tak, aby udržoval žádoucí vztah mezi reálnou hodnotou zůstatků a výdaji na nákup statků a služeb.⁵¹

„Pokud se změní reálné zůstatky hotovostí jednotlivých ekonomických subjektů pod nebo nad úroveň, kterou považují za nezbytnou, budou se snažit obnovit optimální stav. V případě, že jsou reálné zůstatky peněžních hotovostí vyšší než žádoucí, bude ekonomický subjekt zvyšovat výdaje na spotřebu do té doby, než se reálné zůstatky vrátí na požadovanou úroveň. Pokud došlo k jejich poklesu pod požadovanou úroveň, bude ekonomický subjekt své výdaje snižovat tak dlouho, než se opět obnoví požadovaný stav reálných zůstatků peněžní hotovosti. Důsledkem chování ekonomických subjektů je automatický mechanismus obnovující rovnováhu na trhu statků a služeb i na trhu peněz.

⁵¹ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, s. 368-369.

Patinkin tvrdí, že funkce poptávky závisí mimo jiné na celkovém bohatství ekonomických subjektů a na jeho změnách v závislosti na vývoji důchodů a že při změnách poptávky ekonomických subjektů hrají rozhodující úlohu reálné zůstatky peněžních hotovostí. Efekt reálných zůstatků peněžních hotovostí je důležitým nástrojem kritiky keynesovské koncepce efektivní poptávky. Efekt reálných zůstatků peněžních hotovostí vede na markoeconomické úrovni k automatickému zvyšování agregátní poptávky, a tím teoreticky poskytuje automatické východisko z recese.“⁵²

Čili stručněji a jasněji řečeno: změny hladiny cen, její pokles v recesi nebo růst v expanzi, vedou ke změně hodnoty bohatství, které jednotlivé ekonomické subjekty vlastní. Podle Patinkina začíná na tomto základě působit efekt reálných peněžních zůstatků. Třeba pokles cenové hladiny vyvolá zvýšení reálné hodnoty peněžních zůstatků a ekonomické subjekty ve snaze obnovit požadovanou úroveň svých peněžních zůstatků zvýší své výdaje na spotřebu. To vyvolá za podmínek *ceteris paribus* růst agregátní poptávky a vede k postupnému automatickému obnovení rovnováhy při plné zaměstnanosti. Obdobný mechanismus působí obráceným směrem.⁵³

Robert Holman uvádí, že: „Nerovnováha na trhu statků by nakonec vedla k poklesu cenové hladiny. To by zvýšilo hodnotu reálných peněžních zůstatků a ekonomické subjekty by začaly nakupovat dluhopisy. Nákup dluhopisů by zvýšil jejich tržní cenu a snížil úrokovou míru. Tím by se trh statků a trhy peněz a dluhopisů navracely do rovnováhy. S poklesem úrokové míry by

⁵² Tamtéž, s. 369.

⁵³ Tamtéž, s. 369.

mizel převis nabídky na trhu statků a nezaměstnanost na trhu práce.“⁵⁴ Všimněme si, že Holman tu píše o investicích do dluhopisů, ale Sojka o spotřebě.

Přední český postkeynesiánek profesor Milan Sojka k tomu píše, že Patinkinovo: „...vysvětlení je založeno na značně nerealistickém předpokladu, že se v průběhu cyklického vývoje nemění nominální množství peněz v ekonomice a že se nominální zůstatky peněžních hotovostí mění až na základě přízpůsobovacích procesů poté, co se díky pohybu cenové hladiny v reálné podobě zhodnotily nebo znehodnotily. Jeho argumentace se dostává rovněž do značných obtíží při výkladu stagflace, kde již automatické samoregulační síly spojené s efektem reálných peněžních zůstatků nepůsobí.“⁵⁵

Samozřejmě pak musí následovat keynesiánská protikrizová hospodářská politika: větší deficity veřejných rozpočtů a větší veřejné výdaje (fiskální politika) a dodání nové likvidity čili nových peněz do ekonomiky (monetární politika).

V době hospodářské krize se samozřejmě může měnit a mění i nominální množství peněz v ekonomice. To je dáno tím, že většina peněz dnes existuje ve formě deposit. Pro příklad: rezervy ve Švédsku a v několika dalších zemích včetně České republiky jsou nulové. Dnes půjčují banky zhruba sto korun na jednu uloženou desetikorunu. Liší se to podle toho, jak riskantní je půjčka. Před finanční krizí z roku 2008 požadovaly mezinárodní instituce minimální rezervu podle zákona pouhé dvě koruny za půjčenou stokorunu. Po-

⁵⁴ HOLMAN, R. Dějiny ekonomického myšlení. 4. vydání. Praha: C. H. Beck 2017, ISBN 978-80-7400-641-8, s. 457.

⁵⁵ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, s. 370.

stupně se to zvýšilo na sedm korun,⁵⁶ A deposita v době vážnější hospodářské krize prostě zanikají, protože lidé se z bank snaží vyzvednout své peníze v podobě fyzických vkladů. Dochází tak k destrukci deposit a sekundární deflaci.

Ovšem tím by Patinkinova teorie reálných peněžních zůstatků v zásadě neměla být moc dotčena, protože ti lidé, kteří mají fyzické peníze ve formě svých zůstatků anebo se dostanou k penězům z bank, zjistí, že jejich bankovky a mince narostly na reálné hodnotě, narostly značněji, než kdyby k destrukci deposit nedošlo. Argumentace zpožděním dává větší smysl, protože na to, aby se peněžní zůstatky zhodnotily, je skutečně potřeba to, aby klesly v ekonomice ceny (viz Holmanova citace).

Ovšem i keynesiánská protikrizová fiskální a měnová hospodářská politika má svá zpoždění. Než státní orgány správně rozeznají situaci a přijmou určitá opatření a než tato opatření začnou působit, dochází opět ke zpoždění, a jde zde o mnoho měsíců. Na základě svých monetárních historických studií Spojených států Milton Friedman tvrdil, že celkové zpoždění mezi změnou množství peněz v oběhu a pohybem hladiny cen dosahuje 12 až 18 měsíců.⁵⁷

Samozřejmě pokud uvedená monetární politika funguje. Plus ještě je nutné k Friedmanovým údajům připočítat čas na uvědomění si toho, že nastala hospodářská krize a na provedení rozhodnutí.

Přesto existuje jeden případ, kdy skutečně nemůže k zotavení ekonomiky dojít pomocí Patinkinovy teorie

⁵⁶ CERVENKA, An. Peníze: jakou mají cenu? A čemu věřit vsoučasném světě? Praha: Práh 2014, ISBN 978-80-7252-504-1, s. 18.

⁵⁷ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, s. 378.

reálných peněžních zůstatků. Situace, kdy není umožněno cenám klesat z důvodu státně administrativních a z důvodu státních privilegií, je tímto případem. V takovéto situaci, kdy jsou ceny strnulé, nedojde ke zvýšení reálné hodnoty peněžních zůstatků, a tedy nedojde ani k poklesu cenové hladiny, který by vyvolal zvýšení reálné hodnoty peněžních zůstatků. A ekonomické subjekty tak nemohou přikročit ani ke snaze o obnovu požadované reálné úrovně svých peněžních zůstatků, a tedy ani nezvýší své výdaje na spotřebu či nezačnou nakupovat dluhopisy. Podnikatelé nepřistoupí k obnově výroby, protože při stávajících vysokých cenách vstupů do výrobního procesu není možné reálně prodávat výrobky a služby. Podnikatele totiž zajímá především rozdíl mezi cenami statků, které produkují anebo poskytují a cenami vstupů nutných pro vyprodukování těchto statků. A to jak se tento rozdíl bude vyvíjet v budoucnosti.

Pokud tento rozdíl není kladný, nebudou se podnikatelé snažit rozšiřovat výrobu anebo výrobu obnovovat. A to ani tehdy, pokud lidé začnou kupovat dluhopisy anebo stát přijde s keynesiánskou monetární politikou, která vede ke vzniku vynucených úspor. Za takové situace je dokonce možné, že dojde i k růstu cen a tedy i vzniku stagflace.

Patinkinova teorie tedy v zásadě míří celkem správným směrem, pokud ovšem není trh státně administrativně a z důvodu státních privilegií omezován. Ovšem tímto se Milan Sojka vůbec nezabývá, protože by to zákonitě vedlo k otázce, proč vlastně prvně neodstranit státně administrativní překážky poklesu cen a státem udělaná privilegia. Čili bylo by nutné ve sku-

tečnosti omezit pole působnosti státu, což je opak toho, o co Keynesiánci většinou usilují.

Samozřejmě vedle rozdílu mezi cenou výstupů produkce a cenou vstupů nutných pro produkci podnikatele taktéž zajímá to, zda mají jistotu, že si budou moci plody své práce nechat. Pokud budou panovat nejistoty ohledně této skutečnosti, tak budou dopady podobné jako v případě strnulosti některých cen z důvodů státně administrativních a z důvodu státních privilegií. Konečně své slovo mají i banky, které přidělují podnikům úvěry, a které mohou dojít k přesvědčení, že by úvěry, které poskytují podnikatelům, nemusely být masově splaceny. Tato situace má i vlastní název „credit crunch“. K tomu došlo při hospodářské krizi z roku 2008 (2007).⁵⁸

Výše uvedené by mohlo vést někoho k tvrzení, že Patinkin tak trochu předpokládá, že existuje v zásadě nějaký stabilní (optimální) podíl reálných zůstatků na bohatství společnosti („Pokud se změní reálné zůstatky hotovostí jednotlivých ekonomických subjektů pod nebo nad úroveň, kterou považují za nezbytnou, budou se snažit obnovit optimální stav“). Tak tomu ovšem není a Patinkinova teorie je platná i tehdy, když ekonomické subjekty přehodnotí své postoje k výši reálných peněžních zůstatků, které budou chtít držet, což znamená, že může nastat situace, kdy se ekonomické subjekty rozhodnou držet vyšší reálné peněžní zůstatky, než tomu bylo v minulosti anebo držet nižší reálné peněžní zůstatky. Čili poptávka po penězích se v tomto případě změní. Pokud se ekonomické subjekty

⁵⁸ KOVANDA, L. Příběh dluhové smršti: a hovory (nejen) s lauréáty Nobelovy ceny o dopadech finanční krize. Praha: Mediapop-Týden 2011, ISBN 978-80-904812-1-3, s. 110.

rozhodnou držet vyšší reálné peněžní zůstatky, tak ovšem dojde k situaci, kdy se peníze zbylých nakupujících taktéž zhodnotí. Otázkou ovšem je, proč k takovému kroku ekonomické subjekty přistoupily. Nejspíše je to z důvodu nejistoty. Ale jaké nejistoty? To ovšem Patinkinova teorie ani její keynesiánská kritika neřeší.

Konečně klíčem k vybědnutí z hospodářské krize jsou především úspory a ne zvyšování spotřeby, jak se domnívá Milan Sojka (viz výše: ...Třeba pokles cenové hladiny vyvolá zvýšení reálné hodnoty peněžních zůstatků a ekonomické subjekty ve snaze obnovit požadovanou úroveň svých peněžních zůstatků zvýší své výdaje na spotřebu. To vyvolá za podmínek *ceteris paribus* růst agregátní poptávky a vede k postupnému automatickému obnovení rovnováhy při plné zaměstnanosti...).

Jak se píše jinde k hospodářskému propadu: „Mnoho ekonomů neporozumělo tomu faktu, že významné množství uskutečněných chyb, které sami o sobě vypadají jako kompletní kapitálové statky, stejně nemůže být použito kvůli chybějícím nezbytným komplementárním kapitálovým statkům anebo provoznímu kapitálu. Opravdu mnoho z nich vidí tento fenomén „nevyužitá kapacita“ jako jasný důkaz nutnosti podpořit celkovou spotřebu za účelem uvést do provozu nevyužitou kapacitu, která byla vytvořena, ale není ještě používána. Neuvědomili si to, jak uváděl Hayek, že existence „nevyužitá kapacita“ v mnoha výrobních procesech (ale zvláště v těch více vzdálených od spotřeby, jako jsou vyspělé technologie, stavby a obecně průmysl výroby kapitálových statků) v žádném případě ne-

představuje důkaz nadměrných úspor a nedostatečné spotřeby.

Úplný opak je pravdou: jde o symptom toho faktu, že nemůžeme kompletně použít specifický kapitál vyprodukovaný omylem, protože okamžitá poptávka po spotřebním zboží a službách je tak urgentní, že si nemůžeme sami dovolit luxus výroby komplementárních kapitálových statků anebo provozního kapitálu nutného k využití výhod takové nevyužité kapacity.

Ve zkratce: krize je vyvolána relativně nadměrnou spotřebou, tj. relativním nedostatkem úspor, které nedovolují dokončení započatých procesů, ani produkci komplementárních kapitálových statků anebo provozního kapitálu nutného k udržení probíhajících investičních procesů a upotřebit kapitálové statky, které za jakýmkoliv účelem byli podnikatelé schopni dokončit během boomu.⁵⁹

Čili potřebné jsou především další investice, a nikoliv větší spotřeba. Ostatně i samotná keynesiánská protikrizová monetární politika bývá někdy označována, jako politika vynucených úspor. Ovšem úspor nedobrovolných, které nejsou schopny odlišit špatné projekty od těch dobrých, což vede k tomu, že se špatné projekty (malinvestice), které by se měly ukončit, udržují při životě a stávají se základem DALŠÍCH hospodářských krizí. Což už je ale jiné téma.

Patinkinova teorie reálných zůstatků je zajímavou teorií, o které je dobré vědět, ale jde o teorii, která nemůže popsat to, jak by ekonomika mohla automaticky vyjít z hospodářské krize za existence nepružností

⁵⁹ HUERTA DE SOTO, J. Úvěrová expanze ničí kapitál [online, 2018]. Dostupný z (přístup IV/2020): <https://www.bawerk.eu/clanky/texty-jinych-atoru/uverova-expanze-nici-kapital.html>

cen z důvodu státně administrativních a z důvodu státních privilegií. Její keynesiánská kritika ovšem míří špatným směrem. Zároveň problém nefunkčnosti Patinkinovy teorie reálných zůstatků za výše uvedené situace (státní administrativní překážky a privilegia) ukazuje, že problém toho, jak se dostat z hospodářských krizí leží v něčem jiném než v samotném trhu, a že ani protikrizová keynesiánská politika nemusí vést vůbec k úspěchu (úspěchu dost pochybnému, který si nese sebou dále ony malinvestice).

Ostatně třeba neokeynesiánc James E. Meade si to jasně uvědomoval, Sojka k němu píše: „Hlavní příčiny stagflace spočívají podle Meadea v poklesu míry zisku vyvolané zejména růstem mzdových nákladů způsobených monopolními praktikami odborů za výrazného přispění tradiční neokeynesovské hospodářské politiky a importovanými materiálovými náklady v kombinaci s nízkými přírůstků produktivity práce. Bezpochyby pozitivním prvkem Meadova nového keynesovství je uznání skutečnosti, že na vytvoření stagflační situace 70. let se výrazně podílela tradiční neokeynesovská poptávková stimulace zaměřená na dosahování stavu ‚plné zaměstnanosti‘ spolu s existující monopolní strukturou. Podle Meadea není za současných podmínek tradiční makroekonomická poptávková stimulace přijatelná, pokud není provázena účinnými antiinflačními opatřeními.“⁶⁰

Opět tu narážíme na státně administrativní omezení a státní privilegia.

⁶⁰ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, s. 295. Ovšem Meadem navrhované řešení této situace: nezávislé arbitráže anebo platové komise není zrovna dobré.

VII. Patálie s Kahn-Keynesovým investičním multiplikátorem aneb nad mainstreamovými skripty ekonomie

[Autor Hynek Řihák]

Studium vysokoškolských skript a učebnic z mainstreamové ekonomie přináší někdy dost podivné závěry. Jeden takový případ si ukážeme na příkladu tzv. Kahn-Keynesova investičního multiplikátoru, někdy zvaného jen investiční multiplikátor.

Ve skriptech „Makroekonomie: Základní kurs“ z nakladatelství „Melandrium“ se lze ke Kahn-Keynesovu investičnímu multiplikátoru dočíst ve zkratce toto: Vypočteme ho ze vzorce

$$k_2 = 1/1-mpc = 1/mps$$

kde k_2 zde značí multiplikátor pro dvousektorovou ekonomiku (domácnosti a firmy) a mpc je mezní sklon ke spotřebě (tj. jde o částku, kterou by domácnosti z každé dodatečné koruny disponibilního důchodu daly na spotřebu) a mps je mezní sklon k úsporám (viz předchozí, ovšem tentokrát se dává na úspory). Nutno ještě podotknout, že investiční multiplikátor předpokládá rigidní nepružné ceny a nevyužité výrobní faktory, kdyby tomu tak nebylo, došlo by především k růstu cen a nikoli reálného produktu.⁶¹

⁶¹ RUSMICOVÁ, L. aj. Makroekonomie: Základní kurs. Praha: Melandrium, Slaný ISBN 80-86175-24-3, s. 58-59.

Tento multiplikátor pak způsobí, že produkt se změní ve větší míře než investice. V uvedené učebnici jde o vztah⁶²

$$Y = k_2 \times I$$

kde Y je produkt a I jsou investice. V odborné knize „Dějiny ekonomických teorií“ od dnes již zvěčnělého profesora Milana Sojky (ve své době hojně citovaného sdělovacími prostředky) jsou dopady investičního multiplikátoru (vztahy mezi dodatečnými investicemi a jejich důchodotvorným efektem) vyjádřeny vztahem

$$dY = k \times dI$$

kde dY je přírůstek národního důchodu, dI je dodatečná investice a k je Kahn-Keynesův investiční multiplikátor, který je dán vztahem $1/s$, což je reciproká hodnota mezního sklonu k úsporám nebo $1/1-c$, kde c je mezní sklon ke spotřebě.

Platí, že: „Růst důchodu je kumulativním multiplikačním efektem sklonu ke spotřebě. Důchody vyvolané přírůstkem investic se v poměru daném mezním sklonem ke spotřebě dělí na výdaje na spotřebu a úspory. Část vynaložená na spotřebu vyvolává rozšíření výroby a zaměstnanosti v odvětvích vyrábějících spotřební statky.“. A tak dále.⁶³

Pokud pak domácnosti dávají z každé další dodatečné koruny disponibilního důchodu na spotřebu 75 haléřů, tak bude mít multiplikátor hodnotu 4. Nárůst investic o 100 milionů Kč vede k nárůstu národního důchodu (reálného produktu) o 400 milionů korun. Spoří-li domácnosti méně a dávají-li na spotřebu nao-

⁶² Tamtéž, s. 59.

⁶³ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček 2010, ISBN 978-80-87109-21-2, s. 255.

pak více, tím lépe, protože národní důchod roste více. Nějaký přemýšlivější a zvědavější student si třeba řekne, že domácnosti budou spořit méně a dávat z každé další dodatečné koruny disponibilního důchodu na spotřebu 90 haléřů a může si pak vypočítat, že multiplikátor bude mít hodnotu 10. Nárůst investic o 100 milionů korun by tak vedl k nárůstu národního důchodu o rovnou jednu miliardu korun. Čili spořit, co nejméně a naopak, co nejvíce spotřebovávat, to je recept na hospodářský růst, pokud existují nevyužité výrobní faktory.

Docházíme tedy k paradoxní situaci, kdy je hospodářský růst tím větší, čím je větší spotřeba a čím menší jsou úspory. Přičemž však obecně se má za to, že růst je vyvolán investicemi, které jsou umožněny tím, že lidé více spoří. Jak vidno ve výše uvedeném příkladě je mezní sklon ke spotřebě 0,75 a dodatečné investice jsou 100 milionů korun a v druhém příkladě vzroste mezní sklon ke spotřebě na 0,9, ale pořád se uvažuje o 100 milionech korun, nebo alespoň nikde ve zde citovaných mainstreamových knihách není varování, aby se takové úvahy student vyvaroval.

Je totiž jasné, že ve skutečnosti musí množství investic s růstem mezního sklonu ke spotřebě poklesnout a hospodářský růst musí být dříve anebo později nahrazen spotřebováváním kapitálu a hospodářským poklesem. Pokud by někdo předpokládal, že uvedené investice za 100 milionů korun pochází ze dříve nahromaděných peněz, tak by byly tyto úspory podmíněny tím, že někdy v minulosti musela být spotřeba o to menší a mezní sklon k úsporám vyšší (bereme-li nahromadění hotovosti za účelem pozdějších investic jako úsporu). Pokud by šlo o investice vzniklé pomocí

vynucených úspor — například zvýšením investičních výdajů státního rozpočtu, tak by to stejně znamenalo, že mezní sklon ke spotřebě musí klesnout. Bez nějaké formy zvýšení úspor a tedy i vyššího sklonu k úsporám tedy není možné s dodatečnými úsporami počítat.

To je však jen jeden z problémů Kahn-Keynesova investičního multiplikátoru. Dalším z problémů je to, že tento multiplikátor přistupuje k investicím tak, jako by investiční výdaje byly vždy hospodářským přínosem, respektive by vždy vedly k hospodářskému růstu. Ale tak tomu není, běžně se vyskytují chybné investice (člověk je tvor omylný). Třeba investice do nějaké výroby nemusí vůbec splnit očekávání podnikatele a daná výroba je ztrátová a musí být zastavena, přičemž do ní investované prostředky jsou více či méně hospodářsky odepsány.

I úspěšné investice jsou různě úspěšné a vedou k různým mírám uspokojení a různým mírám zisku, tedy i k různým mírám přínosu pro blahobyt lidí. Zde by možná někteří namítli, že se neúspěšné a úspěšné investice tak nějak vykompenzují. Částečně tomu tak jistě bude, ale v různých situacích bude mít kompenzace různou míru. Někdy se bude mýlit více podnikatelů a jindy méně. Jindy bude k dispozici více inovací, do kterých lze investovat a jindy méně. Nějaká konstantnost nemá v realitě místo.

Rovněž je nutné uvést, že pokud podnikatelé nebudou předpokládat, že na produkci, do které investují, vydělají — tj. že ji prodají v reálném vyjádření za více, než jsou náklady, které zaplatili — tak žádné investice nebudou provádět, i kdyby tyto byly dostupné třeba ve formě vynucených úspor vytvořených ať už výdaji státního rozpočtu anebo emisí nových peněz.

Podobná situace nastane, pokud nebudou banky ochotny půjčovat podnikatelům peníze kvůli tomu, že nevěří, že podnikatelé dokážou prodat svoji produkci za více, než by činily náklady na tuto produkci. Této situaci se říká credit crunch. Čili fungování Kahn-Keynesova multiplikátoru není za každé situace samozřejmé, a to ani při tzv. nevyužitých výrobních faktorech.

Slavný ekonom M. N. Rothbard si u investičního multiplikátoru povšimnul, že existuje značná korelace (stabilita) mezi spotřebou a důchodem, což je pochopitelné, protože spotřeba má tvořit podstatnou část důchodu, čili mezní sklon ke spotřebě se blíží dosti hodnotě jedna.⁶⁴ Srovnává se tak v podstatě něco, spotřeba, se skoro sebou samým, důchodem.

Rothbardovi to umožňuje investiční multiplikátor zesměšnit vytvořením speciálního multiplikátoru, který je mnohem a mnohem silnější. Jde o multiplikátor osoby čtenáře, jehož důchod je vzhledem k národnímu důchodu velmi volatilní, přičemž důchody všech ostatních osob v dané ekonomice jsou pochopitelně k národnímu důchodu zcela stabilní. Multiplikátor pak dosahuje vpravdě astronomické výkonnosti.⁶⁵

Zde narážíme na další problém. A ten sice spočívá ve vyloučení meziproduktů při měření národního produktu. Meziprodukty jsou kapitálovými statky a výdaje na jejich pořízení jsou investičními výdaji. Jen díky tomuto vyloučení se nám pak jeví většina výdajů v ekonomice jako výdaje spotřební. Přičemž ovšem ve skutečnosti je větší část výdajů v ekonomice výdaji

⁶⁴ ROTHBARD, M. N. *Zásady ekonomie: Od lidského jednání k harmonii trhu*. Praha: Liberální institut 2005, ISBN 80-86389-27-8, s. 612-613.

⁶⁵ Tamtéž, s. 613.

investičními. Výše uvedená skripta například pro produkční metodu měření agregátního produktu tvrdí, že do hrubého národního důchodu (HND) se zahrnují pouze finální výrobky a služby, tj. produkty, které lidé kupují za účelem spotřeby. HND nezahrnuje meziprodukty, jež jsou určeny pro další zpracování nebo prodej.⁶⁶

Pro výpočet blahobytu společnosti je to (možná) dostatečné, ale pro výpočet poměru spotřebních a investičních výdajů v ekonomice je takové tvrzení matoucí. Pro dokončení výroby je nutné investiční výdaje na meziprodukty provést. Musíme prostě uvažovat veškerá rozhodnutí nabízet současné statky na časovém trhu a ne jen část těchto rozhodnutí. Rothbard píše, že tu jde o sumu nabídek kapitalistů prvního až n-tého řádu výroby za služby výrobních faktorů (půdy a práce) a za kapitálové statky více vzdálené od spotřeby.⁶⁷ Mezní sklon k úsporám je tedy obecně v realitě značně vyšší, než je uvedeno jako ilustrace v citovaných skriptech.

Další a dost zásadní chybou Kahn-Keynesova investičního multiplikátoru je to, že nerozlišuje státní (přesněji veřejné čili i zemské, krajské anebo obecní) investice od investic soukromých. Je to jako klást investice do produkce v SSSR nebo NDR na stejnou úroveň jako soukromé investice do produkce v USA nebo NSR. Jak to ve skutečnosti dopadlo, víme. Státní investice v prvním případě postrádaly efektivnost investic, tak jako tomu bylo v druhém případě. Tolik praktické vy-

⁶⁶ RUSMICOVÁ, L. aj. Makroekonomie: Základní kurs. Praha: Melan-drium, Slaný ISBN 80-86175-24-3, s. 14.

⁶⁷ Blíže k tomu na příkladu viz ROTHBARD, M. N. Zásady ekonomie: Od lidského jednání k harmonii trhů. Praha: Liberální institut 2005, ISBN 80-86389-27-8, s. 285-287.

světlení problému. Teoretické vysvětlení tohoto problému je celkem rozsáhlé a je nad rámec tohoto článku, proto se zde omezím na stručněji pojaté vysvětlení. Zájemce nechť si přečte moji brožuru „Poznámky k ekonomické kalkulaci“ a zejména literaturu tam uvedenou. Pro vysvětlení v rámci této statě nám bude užitečná kniha Ludwiga von Misesa zvaná „Byrokracie“.

Fungování byrokratického managementu, spojeného nedílně se státem, případně obcemi, je od ziskového managementu zásadně odlišné. Není zde žádný výkaz zisků a ztrát. Pokud někdo plýtvá s penězi firmy, ohrožuje dosažení zisku té části firmy, kterou spravuje, snižuje zisk firmy jako celku a ohrožuje své vlastní zájmy (svoji pracovní pozici, příjmy atd.). V případě veřejné organizace je tomu jinak: „Ve veřejné správě neexistuje pojítko mezi příjmy a výdaji. Veřejné služby pouze utrácejí peníze.“⁶⁸ Příjem není získáván prodejem zboží a služeb na trhu, je získáván díky vynucování zákonů. (Pozn.: Samotné náklady samozřejmě o možné ceně nic neříkají — cena je dána poptávkou a nabídkou a ne náklady.) Příjem tak nesouvisí přímo s poskytovaným produktem.

Pokud se však nezískávají příjmy za zboží a služby jejich prodejem, znamená to následující: „Byrokratický management je metoda řízení uplatňovaná v oblasti správních vztahů, jejíž výsledek nemá na trhu peněžní hodnotu [to neznamená, že nemá vůbec žádnou hodnotu, pozn. autora].“⁶⁹

⁶⁸ MISES, v. L. Byrokracie. Praha: Liberální institut 2002, ISBN 80-86389-22-7, s. 77.

⁶⁹ Tamtéž, s. 78.

Pro daný produkt neexistuje skutečná cena. A nemění na tom nic ani skutečnost, že některé zboží a služby jsou vládou prodávány za nějakou úředně stanovenou (zpravidla asi za nízkou) arbitrární cenu. Mises proto mohl svoji definici byrokratického managementu doplnit o velmi důležitý dodatek: „Byrokratický management je řízení vztahů, které nemůže být ověřeno ekonomickou kalkulací.“⁷⁰ Dokáže si s tím byrokratický management nějak poradit?

Byrokratický management musí řešit podobně jako ziskový management problémy, které plynou ze vzácnosti výrobních faktorů: „...každá služba může být zlepšena pomocí zvýšení výdajů. Bez ohledu na možný skvělý stav nemocnic, podzemní dráhy či vodovodních služeb by manažer vždy dokázal tyto služby zdokonalit, jen kdyby měl k dispozici potřebné prostředky.“⁷¹

Je nasnadě, že kdyby měl manažer-byrokrat volnou ruku, staly by se náklady pro veřejné rozpočty neúnosné, a proto: „...jediným prostředkem, jak učinit manažera odpovědným jeho nadřízenému — státní pokladně — je omezit jeho svévoli pomocí pravidel a předpisů.“⁷² Krátce řečeno je nutné zavést byrokracii. Problém vzácnosti je tedy tímto více či méně vyřešen.

Naneštěstí zavedení byrokracie však neřeší problém toho, co se vzácnými výrobními faktory přednostně produkovat, tak aby byly nejnaléhavější potřeby občanů uspokojeny. Problém s nemožností provádět ekonomickou kalkulaci je pro byrokracii neřešitelný, protože: „Tam kde nejsou trhy a následkem toho

⁷⁰ Tamtéž, s. 79.

⁷¹ Tamtéž, s. 92-93.

⁷² Tamtéž, s. 93.

ani tržní ceny výrobních faktorů, nemáme žádné prvky kalkulace.“⁷³

Nemáme-li možnost použít kalkulace, nejsme schopni říci, zda naplánovaný a provedený projekt (z nespočetně jiných projektů), se nejlépe hodil k uspokojení nejnaléhavějších potřeb občanů. „Úspěch a nezdar zůstávají nerozeznány ve tmě.“⁷⁴

Srozumitelněji řečeno: „V případě hodnocení užitečnosti služeb úřadu však žádný způsob zjištění úspěšnosti či nezdaru pomocí kalkulace nemáme.“⁷⁵

Podobné je to i se státním podnikem a rozdílným vnímáním ztráty u něj a u čistě soukromého podniku.⁷⁶ Dodejme, že pokud by měl manažer-byrokrat volnou ruku, což se někdy může stát, tak by si mohl dělat, co bude chtít.

V případě státních investic tedy neexistuje výrazný vztah mezi potřebami obyvatel a jejich uspokojováním a není možné ani uspokojování potřeb spotřebitelů nějak ověřit (vyjma různé dojmologie).

Ještě je nutné k tomu dodat, že náklady na nepovedené investice nesou na trhu ti, co je provádí — tj. podnikatelé, manažeři, akcionáři a banky, zatímco v případě obcí a států tyto náklady nesou daňoví poplatníci. Navíc tří až pětiletá volební období nemotivují politiky k obezřetnému chování, ale mnohem výhodnější je pro ně budovat si různé „pomníky“ v podobě megalomanských a problematických investic. Korupci, klientelismus a dobývání renty ani jiné další problémy zde netřeba připomínat. Čili můžeme uzavřít, že veřej-

⁷³ Tamtéž, s. 59.

⁷⁴ Tamtéž, s. 61, podobně i s. 151.

⁷⁵ Tamtéž, s. 153.

⁷⁶ Tamtéž, s. 91-2.

né investice není možné klást na úroveň těch soukromých, nevedou k takovému nárůstu blahobytu.

Myslím, že nejjeden trochu přemýšlivý student musí být z Kahn-Keynesova multiplikátoru docela nejistý. Nedivím se, že někteří ze studentů si stěžují, že jim ta slavná ekonomie nedává moc smyslu, a že absolventi jiných oborů, kteří se ekonomii (makroekonomie a mikroekonomie) učí jen jako doplněk, ji považují vyloženě za pavědu. To je ovšem docela škoda.

IX. Silvio Gesell a kazící se peníze

[Autor Hynek Řihák]

Silvio Gesell (1862–1930) byl německým obchodníkem, ekonomem-samoukem a reformátorem. Je znám zejména pro svou teorii tzv. kazících se peněz: „Z díla Silvia Gesella jsou nejznámější jeho návrhy reformy — hlavně peněžní v podobě bezúročné měny.

Gesellova teorie vzniká na základě praktických pozorování, která jsou posléze konfrontována s ekonomickými teoriemi. Hlavní pohnutkou pro zavedení tzv. „kazících se“ peněz je idea „zrovnoprávnění“ peněz s ostatními druhy zboží. Vlastník peněz (především ten, kdo půjčuje peníze na úrok) nemusí pospíchat s výdejem, pokud mu úroková míra nevyhovuje. Peníze se dají zadržovat prakticky bez nákladů, zatímco ostatní zboží se působením času kazí a ztrácí na hodnotě. Obchodník musí zboží prodávat i za nevýhodných podmínek, pracující taktéž musí přijímat i nevýhodné podmínky.

Když se vlastníkům peněz nehodí investovat či nakupovat, může nedostatek peněz v oběhu způsobit problémy typu omezení investic a poklesu cen. Nedochozí k nákupům ani investicím, roste nezaměstnanost a prohlubuje se krize. Peníze by proto měly být zatíženy udržovacím poplatkem, který odstraní jejich „mocenskou převahu“.

Praktické vybírání může být provedeno pomocí kolků — u každé bankovky bude nutné prodloužit vždy po určitém čase její platnost nalepením kolku v ceně cca 1–2 % z nominální hodnoty bankovky. Lidé tak mají být motivováni, aby peníze neschraňovali. „Svobodné

peníze“ (*Freigeld*) by bez problémů kolovaly a v ekonomice by úrok postupně zmizel.“⁷⁷

Jinde se o Gesellově teorii píše: „Řešení navrhuje Gesell radikální: zbavme se úroku! Navrhuje zavést „svobodné peníze“ (*Freigeld*), u nichž by namísto běžného úroku fungoval jeho opak. Tedy namísto toho, aby vlastník peněz inkasoval úrok za to, že peníze poskytne dalším lidem, musel by uhradit „negativní úrok“, pokud by se peněz v něčí prospěch nezbyl (tedy si něco nekoupil nebo peníze někomu nepůjčil).

V praxi by to fungovalo tak, že by bankovky této nové měny byly označeny datem svého vzniku a v pravidelných intervalech by jejich vlastník musel do políček na nich vyznačených vlepat kolky o hodnotě 1 % či 2 % celkové hodnoty bankovky. Pokud by kolky na bankovku nenalepil, pozbyla by platnost. Bylo by tedy v zájmu vlastníka bankovky nehromadit, ale naopak se jich zbavovat nákupem (či bezúročným půjčováním), protože tak by kolky na nich platil někdo jiný.“⁷⁸

Podívejme se nyní na tuto teorii blíže. Hromadění peněz znamená, že se vůči zboží a službám nabízí menší peněžní zásoba a část zboží a služeb tak zůstane neprodána. Gesell ale sám tvrdí, že obchodník musí zboží prodávat za nevýhodných podmínek a pracující musí přijímat i nevýhodné podmínky. Není-li tedy bráněno cenám klesat (Jak Gesell předpokládá: „Když se vlastníkům peněz nehodí investovat či nakupovat, může nedostatek peněz v oběhu způsobit problémy

⁷⁷ SIRŮČEK, P. Polozapomenuté postavy ekonomického myšlení Silvio Gesell. *Acta Oeconomica Pragensia*, Vol. 23, No. 05, 2015, s. 84.

⁷⁸ JOHANISOVÁ, N. *Ekonomičtí disidenti: kapitoly z historie alternativního ekonomického myšlení*. Volary: Stehlík 2014, ISBN 978-80-86913-12-4, s. 43.

typu omezení investic a poklesu cen.“), je logické předpokládat, že ceny klesnou a nákupy statků, najímání práce a investice se opět budou uskutečňovat.

I když bude díky hromadění peněz v oběhu nyní menší množství peněz, pokles cen způsobí, že hodnota peněžních zůstatků držitelů hotovosti reálně vzroste. Čili lidé, kteří mají peněžní zůstatky nyní, za ně mohou koupit více zboží a služeb. Tímto se Gesellova teorie liší od teorie J. M. Keynesa, který předpokládal strnulost cen směrem dolů, a z toho teprve vyvozoval vznik hospodářské krize. Gesell se ovšem nezabýval tím, proč vlastně lidé peníze začnou ve větším rozsahu hromadit. Pokud lidé hromadí peníze z důvodu nějaké nejistoty ohledně něčeho, je tato nejistota ohledně něčeho primárním zdrojem problémů a nejsou to peníze a jejich hromadění jako takové. Gesell tak podobně jako Keynes (Keynes Gesellovy teorie znal) řeší pouze důsledky nějakého problému a nikoliv jeho příčiny.

Druhým závažným bodem Gesellova návrhu je to, že pokud chce někdo naspořit peníze třeba na nákup automobilu, tak bude muset na toto spoření nést dodatečné náklady. Podobně na tom bude někdo, kdo si chce peníze uspořit na nějakou potencionální nepříznivou sociální událost v budoucnosti. Musel by za to platit Gesellovo kolkovné či jinou podobnou srážku anebo bude muset svoje peníze převést do jiného aktiva, které bohatství lépe uchovává, třeba do zlata, což je ovšem spojeno s určitými náklady. Takovíto lidé by byli tedy Gesellovou reformou poškozeni. Je jasné, že ve skutečnosti nemusí jít o žádné bohaté lidi. Může jít o obyčejné lidi jako je autor této stati anebo většina čtenářů.

Lidé se obecně budou, v takovém systému jaký Gesell předpokládá, zbavovat peněz a budou méně spořit. Za předpokladu *ceteris paribus* se množství úspor propadne, ubude peněz k zapůjčení a naopak vzroste spotřeba. Ekonomiku však dále posouvají úspory a investice. Větší spotřeba znamená méně úspor a investic a případně i spotřebu kapitálu, čili zchudnutí společnosti. To by byl zejména případ, kdyby bylo znehodnocení peněz Gesellovým kolkovým vyšší. Při 1 až 2 % ročně by byl dopad kvalitativně stejný, ale kvantitativně pochopitelně nižší než při 1 až 2 % měsíčně.

To nás vede k tomu poznatku, že vlastně Gesellovy „kazící se peníze“ již dávno máme ve svých peněženkách a na svých účtech. Gesellův kolkovací poplatek je totiž velmi podobný inflaci. Máte-li 100 korun, a je-li 2% inflace ročně, tak za rok máte ze stokoruny vlastně jen 98 korun. Máte-li stokorunu, a musíte-li zaplatit geselliánský kolek ve výši 2 % za rok, tak máte také jen 98 korun.

Vraťme se však ke Gesellově návrhu: „Gesell předpokládal protikrizový charakter reformy, neboť hlavní příčinu hospodářských krizí vidí v zadržování peněz jejich vlastníky. Příčiny krizí hledá primárně v peněžním oběhu. Krizi spojuje s nedostatečnou nabídkou peněz, provázenou poklesem cen. Ekonomika by se mohla bezkrizově vyvíjet pouze v případě, že množství zlata (jako prostředku směny) by stoupalo ve stále pravidelných přírůstcích, aby docházelo k rovnoměrnému růstu cen minimálně o 5 % ročně.

Takový růst by automaticky nutil peníze k oběhu, neboť by se nevyplatilo jejich držení. Ovšem vzhledem k tehdejší představě o stabilitě měny označuje

Gesell takový stav za „*bankrot měny*“. Pro zabránění krizím je nutné zajistit, aby ceny nikdy klesnout nemohly. Toho lze dosáhnout oddělením peněz od zlata a řízením tvorby peněz potřebami trhu a zajištěním, aby peníze byly nabízeny i tehdy, pokud úrok z reálného kapitálu „*padne a zmizí*“ (což míří k zavedení bezúročných peněz).

Reforma umožňuje i odstranění úroku, neboť bezúročná půjčka se stává výhodnou. Je lepší peníze půjčit, než platit zadržovací poplatek. Kolkované peníze by měly snížit průměrné úrokové míry na úroveň kolem nuly. Zabránit teauraci bohatství do půdy měla, výše zmíněná, doprovodná pozemková reforma.“⁷⁹

Pokud budou lidé půjčovat své peníze, přejde povinnost je nechat kolkovat na toho, kdo si je půjčuje, či na dodavatele, který dodává zboží a služby půjčovateli. Půjčující pak dostane na zpět stejnou hodnotu, jakou půjčil. Třeba půjčil-li někdo 100 korun, dostane nazpět 100 korun. To nebude moc k půjčkám motivovat a množství půjček poklesne a lidé budou raději své peníze utrácet. Lidé z takové půjčky totiž nic prakticky nemají. 100 korun mohou utratit rovnou za svoje spotřební nákupy.

Ekonom Murray N. Rothbard k tomu píše: „...časové preference každého člověka jsou pozitivní, tj. 1 unce současných peněz bude vždy preferována před jednou uncí budoucích peněz. A proto nikdy nenastane situace nulové nebo záporné čisté úrokové míry.“⁸⁰

⁷⁹ SIRŮČEK, P. Polozapomenuté postavy ekonomického myšlení Silvio Gesell. Acta Oeconomia Pragensia, Vol. 23, No. 05, 2015, s. 84.

⁸⁰ ROTHBARD, M. N. Zásady ekonomie: Od lidského jednání k harmonii trhů. Praha: Liberální institut 2005, ISBN 80-86389-27-8, s. 275.

Avšak, co lidem zabrání, aby někomu půjčili 100 korun s tím, že jim dotyčný dejme tomu za rok navrátí 100 korun s kolkem a k tomu třeba pět korun navíc? Zdá se, že podle uvedených citací vůbec nic. Vypůjčovatel vrátí půjčovateli 100 korun s kolkem, uhradí za tento kolek 2 koruny a navrch mu přidá 5 korun.

Voilá, úrok je opět na scéně. Jeho výše bude záviset na časových preferencích lidí na trhu (tj. jejich mezním užitku) a půjčovat si budou ti, kteří mají nízkou časovou preferenci — ti poptávají současné zboží a služby a nabízejí za ně budoucí zboží a služby. Tito lidé budou tedy muset za půjčku něco nabídnout a ještě zaplatit za zkažení peněz. Budou tak muset zaplatit za půjčku více než by zaplatili bez Gesellových kazících se peněz. I proto bude uzavřeno méně úvěrových obchodů, protože z hlediska člověka poptávajícího peníze, je nutné zaplatit vedle běžného tržního úroku i poplatek za okolkování bankovky.

Zajímavý je i problém toho, že pokud přijdete za někým do obchodu a budete chtít platit třeba 200korunovou bankovkou, která má být za týden okolkována, tak to může prodávající zohledňovat. Proávajícímu totiž prodáváte svoji 200korunovou bankovkou plus nutnost jít za týden do banky a zaplatit zde kolky v hodnotě třeba čtyř korun. Dáváte mu vlastně jen 196 korun a obíráte ho o čas kvůli nutnosti jít do banky. To je rozdíl oproti 200koruně, která byla čerstvě okolkována a bude se kolkovat znovu až třebas za půl roku, kdy bankovku již prodávající nebude mít u sebe. Je možné, že prodávající po kupujícím bude chtít nějaký příplatek anebo prodej za bankovku před okolkováním zcela odmítne.

Dále je nutné upozornit, že většina kazících se peněz à la Gesell vznikla v dobách, kdy oficiální státní peníze na tom byly opravdu špatně. A to díky obří inflaci (po 1. světové válce) anebo, kdy se nedaly státní peníze vyměnit za odpovídající množství zlata, kterým měly být kryty (velká hospodářská krize). V takové situaci mohly být kazící se peníze lepší alternativou než státní peníze. To však může také znamenat, že státní peníze byly v těch dobách natolik zlé, že i nevalné peníze Gesellova typu proti nim byly pro lidi lepší.

Ještě jeden moment z Gesellových teorií je zajímavý, Gesell: „Je ovlivněn H. Georgem a M. Flürscheimem, vznášejícími požadavky na pozemkovou reformu. Gesell volá po výkupu pozemků státem, neboť půda nemá být předmětem obchodu a spekulace. A po provedení peněžní reformy se půda nesmí stát nástrojem teaurace bohatství.“⁸¹

Gesell byl tedy také georgistou. Vedle toho by však mělo být jasné, že bohatství lze tezaurovat i v jiných věcech než jsou peníze a půda, lze ho tezaurovat ve zlatě, stříbře, špercích, nemovitostech, uměleckých dílech a tak dále, byť s nějakými náklady. Lze však oprávněně říci, že tuto tezauraci budou spíše provozovat lidé, jejichž úspory jsou větší, než lidé, kteří uspoří malé částky, protože tezaurace nízkých částek bude spojena s relativně vyššími náklady (zlato, stříbro) anebo nebude s menšími částkami vůbec možná (nemovitosti, umění). Chudší spořitelé tak na tom budou za Gesellových reforem hůře. Budou na tom podobně jako za inflace.

⁸¹ SIRŮČEK, P. Polozapomenuté postavy ekonomického myšlení Silvio Gesell. *Acta Oeconomia Pragensia*, Vol. 23, No. 05, 2015, s. 82.

Shrnutí a další poznatky:

A) Gesellův systém tzv. kazících se peněz dnes v podstatě existuje ve všech vyspělých státech, jen místo kolkování se používá inflace, která vede k poklesu kupní síly peněz. Člověk tak nemusí chodit do banky si peníze nechat okolkovat, což by ho stálo ztrátu cenného času. Tato nepraktičnost zřejmě vedla k tomu, že se Gesellův návrh nakonec neujal, přestože by na něm banky a hlavně stát vydělaly (podobně jako na inflaci).

B) Gesellův systém tzv. kazících se peněz by postihl ty, co chtějí spořit, ale zároveň nechtějí moc peníze půjčovat. Půjčování je totiž spojeno s nejistotou toho, zda se peníze půjčovateli vůbec vrátí. Část půjček zůstane, jak je obvyklé, nesplacena. Je pochopitelné, že tato skutečnost část lidí kvůli jejich velké averzi k nejistotě neláká. Takoví lidé budou oběťmi Gesellova systému tzv. kazících se peněz.

C) Gesellův systém podporuje spotřebu na úkor úspor a investic a z dlouhodobého hlediska tak škodí hospodářskému rozvoji společnosti. Při vysokém poplatku (kolku) by měl podobné důsledky jako vyšší míra inflace a vedl by ke spotřebě kapitálu.

D) Lidé budou při svobodném výběru peněz preferovat nekazící se peníze, protože za tyto peníze nemusí platit kolek, kazící se peníze tak bude muset v oběhu udržovat nějaký zákon, který jejich oběh nařídí pod **hrozbou pokut či vězení**.

E) To, že v minulosti a někde i dnes podobné měny fungovaly (třeba wära) a fungují je důsledkem toho, že státní měny oné doby (po 1. světové válce a v době Velké hospodářské krize) byly značně nekvalitní. Kazící se peníze se tak proti nim mohly jevit jako peníze

o něco lepší. Dnes tyto peníze naopak používají komunity lidí, kteří jsou vnitřně motivováni pro použití takovýchto peněz, třeba tím, že nemají ostře rádi kapitalismus apod. Anebo lidé ve státech, kde kvalita měny není příliš dobrá, například z důvodu vysoké inflace. Typicky jde o Latinskou Ameriku. Řada těchto měn je navíc stejně kryta stávajícími státními penězi, podobně jako tomu bylo u známé měny wära z přelomu 20. a 30. let 20. století.⁸² Tím se ovšem takovéto měny jeví z pohledu ekonomie jako ne zrovna moc zajímavé poukázky na státní měny. Rozhodně jsou třeba méně zajímavé než internetové kryptoměny.

F) Lidé začnou místo peněz a půdy k teauraci používat jiná aktiva. A je dokonce možné, že by takto mohla vzniknout i nějaká jiná měna.

G) Gesellovy kazící se peníze nedokážou odstranit úrok. To je asi nejvážnější ekonomická výtká ke Gesellově teorii. Lidé mohou půjčovat Gesellovy kazící se peníze stejně tak dobře jako dnešní inflační peníze a požadovat za ně na oplátku více peněz nazpět — tj. úrok, i když objem půjček by byl nižší než bez Gesellových kazících se peněz (samozřejmě za předpokladu ceteris paribus) a úroky budou o to vyšší. Ke zmizení úroku tak nemůže dojít ani v systému Gesellových kazících se peněz.

⁸² JOHANISOVÁ, N. Ekonomičtí disidenti: kapitoly z historie alternativního ekonomického myšlení. Volary: Stehlík 2014, ISBN 978-80-86913-12-4, s. 44.

IX. Murray N. Rothbard: Keynes, člověk — recenze

[Autor Hynek Řihák]

Kniha „Keynes, člověk“ patří v Českých zemích k méně známým Rothbardovým knihám. A do češtiny nebyla nikdy přeložena. Protože na těchto stránkách se mimo jiné často věnujeme Rakouské ekonomické škole, a občas se tu vyskytují i recenze knih ekonomických velikánů této školy, nastal čas se podívat i na tuto Rothbardovu knihu, jejímž předmětem je nejznámější ekonom 20. století J. M. Keynes (1883–1946). O Keynesovi se lze v této docela slušně ozdrojované knize dozvědět řadu zajímavostí.

.....

Avantgardní Keynes

Jakožto absolvent univerzity v Cambridge se Keynes stal členem zdejšího elitářského spolku Apoštolů. Během studia strávil téměř všechny svůj soukromý život mezi těmito Apoštoly a jeho hodnoty a postoje tím byly tvarovány. Navíc většinu svého dospělého života strávil se staršími či mladšími Apoštoly, jejich přáteli anebo jejich příbuznými. Tito lidé hleděli na ostatní lidi docela z patra. Jak se sám Keynes předtím, než absolvoval univerzitu, vyjádřil v dopise jednomu příteli: „Nabyl jsem pocit, že většina zbylých lidí [ze

světa mimo Apoštoly] nikdy neuvidí vůbec nic — příliš hloupá nebo příliš zkažená.“⁸³

Rothbard v knize upozorňuje, že Keynes si mimo jiné odnesl z této společnosti pohrdání jakýmkoliv obecnými pravidly nebo principy, které by mohly omezovat vlastní ego členů společnosti a animositu a opovržení směrem ke středostavovským hodnotám a morálce. Mezi to patřilo vychvalování avantgardního způsobu života, považování homosexuality za nadřazenou a nenávisť k tradičním rodinným hodnotám jako je šetrnost nebo jakýkoliv důraz na budoucnost nebo dlouhou dobu, ve srovnání se současností.⁸⁴ Tato skutečnost měla velký vliv i na jeho pozdější dílo.

Ostatně Keynes v roce 1938 napsal o knize profesora filosofie G. E. Moora „Principia Ethica“: „Dle našeho názoru jedna z největších výhod jeho [Mooreho] význání, bylo to, že učinilo morálku zbytečnou... Zcela jsme zapudili osobní zodpovědnost, abychom se podrobovali obecným pravidlům... Zavrhl jsem celou zvykovou morálku, konvence a tradiční moudrost. My jsme byli, to musí být řečeno, ve striktním smyslu termínu, nemorální.“⁸⁵

Jinde Keynes uvedl, že: „Preferování pravdy nebo upřímnosti jako metody může být předsudkem založeným na nějakém estetickém nebo osobním standardu, neslučitelném v politice s praktickým dobrem.“⁸⁶

S tím úzce souvisí i tento Keynesův názor: „Je hlavní povinností vlády a politiků zajistit blaho komunity

⁸³ ROTHBARD, M. N. Keynes, the Man. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute 2010, str. 14-15.

⁸⁴ Tamtéž, str. 15.

⁸⁵ Tamtéž, str. 20. Podobná citace viz na str. 21. Keynes ovšem Mooreho názory překroutil.

⁸⁶ Tamtéž, str. 24.

v pádu současnosti a neriskovat příliš pro budoucnost.“⁸⁷ Čímž jsou dobře demonstrovány Keynesovy poměrně nízké časové preference (v dlouhém období jsme všichni mrtvi), a také i určitá bezcharaktemost.

Ekonomické názory

Keynes bývá běžně považován za apoštola svobodného mezinárodního obchodu. Ovšem situace je poněkud složitější. Původně jím skutečně byl, ale potom náhle na jaře 1931 začal hlasitě volat po protekcionismu a během 30. let 20. století byl za ekonomický nacionalismus a pro politiky bez obalu vytvořené k ožebračení sousedů. Dokonce si této změny Keynesova názoru všiml i tehdejší tisk.⁸⁸

Připomeňme, že rozbitím mezinárodního obchodu tehdejší vlády významně prodloužily a prohloubily Velkou depresi.⁸⁹ Keynes dále samozřejmě vychvaloval amerického prezidenta Franklina D. Roosevelta jako první hlavu státu, která přijímala teoretické rady jako základ pro aktivity velkého rozsahu.⁹⁰

Zajímavé je, že podle Rothbarda Keynes v podstatě absolvoval jen jednokvartální absolventský kurs Alfreda Marshalla a nikdy nezískal akademickou hodnost v oboru ekonomie.⁹¹

Keynes se přirozeně těšil na doby, kdy zmizí úplně zlatý standard a bude nahrazen více „vědeckým“ sys-

⁸⁷ Tamtéž, str. 23.

⁸⁸ Tamtéž, str. 25-26.

⁸⁹ K tomu viz nejlépe kniha SMILEY, G. Nový pohled na velkou hospodářskou krizi. Praha: Liberální institut 2009.

⁹⁰ ROTHBARD, M. N. Keynes, the Man. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute 2010, str. 26.

⁹¹ Tamtéž, str. 31.

témem založeným na několika klíčových národních papírových měnách. Dávání přednosti komoditní rezervní měně, bylo jen reliktem časů, kdy vlády byly méně důvěryhodné v těchto záležitostech, než jsou dnes. Ostatně už v době, kdy působil v Indii, se zde snažil některé své ideály stran peněz prosadit.⁹²

Dnešní svět by se mu jistě zamlouval. Český ekonom Dominik Stroukal ve své knize „Ekonomické bubliny“ píše, že v období před založením Federálního rezervního systému (založeného roku 1913) se rovnala průměrná inflace 0,4 % za rok. Mezi roky 1941 až 2016 šlo už o 3,5 % za rok (mezi roky 1988 až 2016 o 2,2 %).⁹³ A to chce ještě poměrně velkou dávku důvěry, že inflace dnes není „kreativně upravována“.

Dostáváme se k slavné Keynesově knize „Obecné teorii zaměstnanosti, úroku a peněz“. Vedle jiného Rothbard upozorňuje na hrubé zkreslení Sayova zákona (nabídka si vytváří svoji vlastní poptávku), z kteréhožto zkreslení Keynes vytvořil slaměného pána (strawmana), pročez ho lehce vyvrátil. Sayův zákon ve skutečnosti tvrdí, že nabídka jednoho zboží vytváří poptávku po jednom nebo více jiných zbožích.⁹⁴

Lidověji situaci popisuje populárně naučná kniha „Ekonomické nepravdelníky: „Rozhodující revoluční úder vedl [Keynes, pozn. autora] na dvou frontách: 1. napadnul Jeana Baptista Saye a jeho Zákon trhů, který byl formulován následovně. Produkce zboží přináší spotřebitelům a producentům takové příjmy, že vyprodukované zboží bude prodáno a koupeno. Z toho

⁹² Tamtéž, str. 34-36.

⁹³ STROUKAL, D. Ekonomické bubliny. Praha: Grada 2019, str. 165.

⁹⁴ ROTHBARD, M. N. Keynes, the Man. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute 2010, str. 43.

plyne, že k žádnému celkovému přebytku zboží nemůže dojít. Pro pozorné a pozornější okamžitě prohlašuji, že jeden nebo několik producentů může vyrobit nadbytečné množství zboží. Tzn. ve struktuře nabídky a poptávky může dojít k převisu. Ale to se srovná snížením ceny nadbytečného zboží, takže o celkový převis se jednat nemůže. Zkrátka a dobře Jean Baptiste Say konstatoval, že celková nabídka a celková poptávka se rovnají. Struktura nabídky a poptávky jsou na sobě nezávislé a lišit se mohou, ale navzájem se přizpůsobí prostřednictvím cen. John Maynard Keynes si nejprve Zákon trhů upravil do podoby, že „nabídka si tvoří poptávku“ a následně ho rozcupoval na kusy. Z takové formulace vyvodil, že planeta trpí nedostatkem poptávky, což je důkazem hlouposti francouzského klasi-
ka.“⁹⁵

Rovněž tak Keynes o sobě prohlašoval, že je prvním ekonomem, který se pokusil vysvětlit nezaměstnanost a dostat se za předpoklad, že peníze jsou jen závojem, který nemá vliv na hospodářský cyklus nebo ekonomiku. Přičemž Keynes znal velmi dobře F. A. von Hayeka, který již tou dobou působil na Londýnské ekonomické škole. Rakouští ekonomové v Londýně přisouvali pokračující masovou nezaměstnanost tomu, že jsou mzdové sazby drženy nad tržními mzdami kombinací odborářských a vládních aktivit.⁹⁶

Keynes důvody strnulosti mezd v podstatě nikdy nijak nevysvětlil. Keynes také vyrobil slaměného panáka stran významného ekonoma Arthura C. Pigoua, kterému podsouval údajné abstrahování od vlivu peněz na

⁹⁵ ČMOLÍK, J. (Modrý pták). Ekonomické nepravdivosti. Praha: Stříbrný standard 2011, str. 64.

⁹⁶ ROTHBARD, M. N. Keynes, the Man. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute 2012, str. 43.

ekonomiku, přičemž sám Pigou měl ten názor, že od peněz nemůže být abstrahováno a nemůžou působit neutrálním způsobem.⁹⁷

Keynes také popouzel své studenty k tomu, aby rušili jeho ne-Keynesiánské kolegy, a obzvláště je popouzel proti svému bývalému blízkému příteli ekonomu Dennisu Robertsonovi.⁹⁸

Keynesova ekonomická opatření

Keynes neměl přirozeně rád buržoazní šetrílky, pevné puritánské ctnosti šetrnosti a myšlení na budoucnost. Keynes oddělil ve své teorii evidentní spojení mezi úsporami a investicemi, místo toho tvrdil, že spolu nesouvisí. „Ve skutečnosti napsal, že úspory jsou brzdou systému; „unikají“ z proudu utrácení, proto zaviňují recese a nezaměstnanost.“⁹⁹

Keynesovo řešení bylo jasné. Na rozdíl od robotických a ignorantských spotřebitelů se měla ujmout řešení skupina plná svobodné vůle, aktivismu a znalostí ekonomických záležitostí. Která na rozdíl od nešťastných investorů není iracionální, není předmětem změn nálady a zvířecího ducha (animal spirit). Tato skupina, kterou bychom dle Masarykova slovníku mohli nazvat skupinou (lidských) titánů, samozřejmě představuje státní aparát, vedený přirozenou vládnoucí elitou a vedenou moderními platonskými králi filosofie.¹⁰⁰

Čili ve zkratce řečeno, řešení spočívá v tom, že lidé jednání příliš animálně, a proto tomu musí zabránit

⁹⁷ Tamtéž, str. 44-45.

⁹⁸ Tamtéž, str. 46.

⁹⁹ Tamtéž, str. 49.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 52.

vláda lidí, přičemž lidé tvořící či podporující vládu z nějakého důvodu ovšem animálně nejednají. Řešením měli být, pokud možno státní investice, což ovšem představuje v podstatě vynucené úspory, přičemž Keynes sám proti úsporám, jak bylo již demonstrováno, bojoval.

Americký ekonom a spisovatel H. Hazlitt o tom poznamenal, že: „Investice je klíčové rozhodnutí při provozování jakéhokoliv ekonomického systému. A vládní investice jsou formou socialismu.“ Ostatně, když v roce 1933 Keynes volal po národní soběstačnosti skrze státní kontrolu, pochvalně zmínil, že soudruhu Mussolini-mu pravděpodobně narostly zuby moudrosti.¹⁰¹

A v roce 1936 se v úvodu k německému překladu jeho „Obecné teorie“ objevilo Keynesovo slavné prohlášení: „Nicméně teorie výstupu jako celek, což je to, co tato kniha tvrdí, že poskytuje, je mnohem jednodušší přizpůsobitelná podmínkám totalitního státu, než je teorie produkce a distribuce pro daný výstup vyrobený za podmínek volné soutěže a opatření laissez-faire.“¹⁰²

Rothbard také uvádí, že Keynes nebyl žádnou revoluční autoritou v reálném slova smyslu. Ovládal taktický důvtip, aby převlékl staré etatistické a inflacionistické omyly do moderního hávu, pseudovědeckého žargonu, aby se jevily jako nejnovější nálezy ekonomické vědy.¹⁰³ V tomto směru se skloňuje především jméno

¹⁰¹ Tamtéž, str. 53.

¹⁰² Tamtéž, str. 54.

¹⁰³ Tamtéž, str. 57.

Silvo Gesel¹⁰⁴, kterého lze v některých bodech považovat za přímého předchůdce J. M. Keynese.

Závěr

Ve své monumentální knize „Dějiny ekonomických teorií“ význačný (a již zvěčnělý) český keynesiánský ekonom Milan Sojka věnoval Keynesovi pochopitelně velký prostor, ovšem v Sojkově textu se nalézají i tato vcelku nenápadné tvrzení, Keynes: „V roce 1920 se stal profesorem ekonomie na King's College Cambridgeské univerzity, kde působil až do roku 1940. Toto akademické působení vždy spojoval se snahou podílet se na formování britské hospodářské politiky. Jeho teoretická práce byla ve významné míře motivována snahou o zdůvodnění politických stanovisek přesvědčivou ekonomickou teorií.“¹⁰⁵ Nejprve bylo tedy politické stanovisko a k němu se hledala vhodná ekonomická teorie, místo toho, aby se především hledala ekonomická teorie, co nejvíce se blíží pravdě!

Rothbardova kniha „Keynes, člověk“ ukazuje údajně největšího ekonoma 20. století vcelku v dosti negativním světle. Nepůvodního, své odpůrce překrucujícího, po teoretické stránce pokulhávajícího a ctnosti nenávidějícího hedonistického ekonoma a politika. Kniha je poměrně stručná a čte se docela dobře, a navíc je dobře ozdrojovaná, a to včetně vlastních Keynesových citací.

¹⁰⁴ Viz kapitola Silvio Gesel a kazící se peníze, dostupné i zde: <http://www.bawerk.eu/danky/ekonomie/silvio-gesell-a-kazici-se-penize.html>

¹⁰⁵ SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček, Havlíček Brain Team 2010, str. 244.